

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Framtidsskolan X

En studie om att arbeta utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt

Sunniva Aminoff och Camilla Forssberg

LAU350

Handledare: Ylva Ulfsson Eriksson

Rapportnummer: VT07-2480-03

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen 41-60 poäng/ 61-80 poäng

Titel: Framtidsskolan X. En studie om att arbeta utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt

Författare: Sunniva Aminoff & Camilla Forssberg

Termin och år: vårterminen 2007

Kursansvarig institution: sociologiska institutionen

Handledare: Ylva Ulfsson Eriksson

Examinator: Annika Bergström

Rapportnummer: VT07-2480-03

Nyckelord: - systemteori
- likabehandlingsplan
- förhållningssätt
- kränkande behandling
- förebyggande

Sammanfattning

Syftet:

Syftet med denna examensuppsats var att utvärdera hur lärare arbetar i att förebygga kränkande behandling utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt som skolans psykosociala handlingsplan genomsyras av.

Genom studien söker vi svar på dessa tre frågor:

- På vilket sätt tycker lärarna att ett systemteoretiskt förhållningssätt stöttar dem i sitt dagliga arbete att förhindra kränkningar och mobbning?
- Hur arbetar lärarna i praktiken för att förebygga kränkande behandling?
- Vad kan skolan/handlingsplanen bidra med för att lärarna skall känna sig ännu mer professionella i sitt arbete mot kränkande behandling?

Metod:

Undersökningen gjordes genom på en skola söder om Göteborg där sex lärare från hela skolan intervjuades. Undersökningen är kvalitativ med utgångspunkt i vad lärarna har för uppfattningar och tolkningar utifrån sitt arbete mot kränkande behandling. För att analysera det material vi samlat genom intervjuerna, sammanställde vi dessa under sex rubriker. Utifrån dessa analyserade vi likheter och skillnader i lärarnas yttranden.

Resultat:

Det som vi fått fram genom vår studie är olika delar om hur lärarna arbetar mot kränkande behandling utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt. Dessa delar kan redovisas som hur lärarna arbetar, vad de saknar, vad som hindrar dem och hur skolledningen stöttar dem. Lärarna agerar direkt mot kränkande behandling och använder kommunikation som medel där alla får komma tilltals, har rätt till sin egen upplevelse, där man inte utser några syndabockar eller offer och att det är beteendet och inte personen i sig man angriper. Ett systemteoretiskt medel för att lösa och förebygga konflikter är ringsamtal som används flitigt i kontaktskolan. De hinder som studien visar för att lärarna skall kunna utföra sitt arbete på ett fullgott sätt, är tid-, personal- och lokalbrist, även yttre påverkan som föräldrar som inte samarbetar och svårigheter när djupare konflikter uppstår. Vidare visar studien faktorer som de saknar vilka är, regelbundna diskussioner mellan kollegor, befogenheter och utbildning.

Förord

Vi har tidigare läst idrott och hälsa tillsammans då vi arbetade med ett projektarbete där vi jämförde två skolors handlingsplaner mot kränkande behandling. Under kursen LAU300 gjorde vi båda, dock enskilt, utvecklingsarbeten rörande samma ämne. Genom att intresset för arbete mot kränkande behandling fanns, blev det då naturligt att vi skulle skriva vårt examensarbete tillsammans. En av de skolor som var med i den tidigare studien kom att bli utgångspunkten för studiens intervjuer.

För att göra arbetet med studien så effektivt som möjligt studerade vi litteratur på olika håll. Utifrån den sammanställde vi enskilt de teoridelar som litteraturen berörde. Vidare delade vi upp metoddelen som också berördes av olika avsnitt. Då intervjuerna skulle genomföras deltog vi båda vid alla tillfällena. Sedan delade vi upp det material vi fått fram från de olika lärarna för att enskilt sammanställa och kategorisera. Den slutliga analysen av intervjumaterialet diskuterade vi fram tillsammans. Under hela tiden har vi tillsammans diskuterat, läsa och reflekterat över hur vi sak gå till väga och vad som är relevant för studien. Diskussionen av hela studien utarbetade vi tillsammans.

Vi vill tacka kontaktskolan och lärarna som hjälpt oss med att delta i våra intervjuer, vilket har varit till stor hjälp till vår studie. Vidare vill vi tack Anna Boije som varit ett bollplank vid frågor angående systemteori. Slutligen vill vi även tacka vår handledare Ylva Ulfsson som läst våra manus och stöttat oss under skrivningstiden.

Sunniva Aminoff & Camilla Forssberg,
Göteborg 27 maj 2007

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Disposition	6
2 DOKUMENT OCH LAGAR.....	7
2.1 Sammanfattning av kontaktskolans handlingsplan	7
2.2 Läroplan 94 och skollagen	8
2.3 Lag (2006:67).....	9
2.4 Begreppsdefinitioner	10
2.4.1 Mobbning och kränkande behandling	10
2.4.2 Psykosocial arbetsmiljö.....	11
3 TEORIANKNYTNING OCH TIDIGARE FORSKNING	12
3.1 Systemteori.....	13
3.1.1 En historisk tillbakablick om systemteori	13
3.1.2 Ett sätt att tänka systemteoretiskt	13
3.1.3 Ett sätt att handla systemteoretiskt	14
3.1.4 Resultat från en tidigare examensuppsats	16
3.2 Bromfenbrenners utvecklingsekologiska modell	17
3.3 Sociokulturellt lärande	18
4 MATERIAL OCH METODREDOVISNING	20
4.1. Val av kvalitativ metod	20
4.3 Val av intervjupersoner	21
4.4 Förberedelse och genomförande av intervjuer	22
4.5 Bearbetning av intervjusvar	23
4.6 Utvärdering av intervjustudie.....	24
4.7 Etiska överväganden	24
4.8 Avgränsningar	25
4.9 Vetenskaplig tillförlitlighet	25
4.11 Litteraturinsamling	26
5 RESULTAT OCH ANALYS.....	28
5.1 Resultat av det systemteoretiska tänkandets stöttning för lärarna.....	28
5.1.1 Analys det systemteoretiska tänkandets stöttning	29
5.2 Resultat av hinder och svårigheter på vägen för att kunna arbeta systemteoretiskt.....	30
5.2.1 Analys av hinder och svårigheter	31
5.3 Resultat av lärarnas förebyggande arbete utifrån systemteori	31
5.3.1 Analys av lärarnas förebyggande arbete	32
5.4 Resultat av vad lärarna saknar och önskar i arbetet mot kränkande behandling.....	33
5.4.1 Analys av vad lärarna saknar och önskar	34
5.5 Resultat av skolans och handlingsplanens bidrag till lärarna.....	35
5.5.1 Analys av skolans och handlingsplanens bidrag	36
6.1 Konsekvenser för kontaktskolan, elever och läraryrket	37
6.2 Framtida forskning	38
6.3 Slutsats	38
Referenslista.....	40
Bilaga 1 – kontaktskolans handlingsplan i sin helhet	
Bilaga 2 – ringsamtal	
Bilaga 3 – intervjuguide till intervjupersoner	

1 INLEDNING

Nyligen var Högsboskolan tvungna att stängas på grund av våld och hot mellan elever och mellan elever och lärare. En utav lärarna gav den uppgivna kommentaren i Göteborgsposten¹ att "Man kämpar väldigt mycket ensam". Vidare menar läraren att stor skuld i det hela ligger i att skolan saknar ett gemensamt förhållningssätt när olika obekväma situationer uppstår. I en annan artikel uttalar sig skolminister Jan Björklund² om att "Skolor ska vara skyldiga att använda vetenskapliga metoder mot mobbning". Detta uttalande belägger han med att skolor runt om i Sverige idag har olika mobbningsplaner, men att de inte vet vilka som är effektiva. Vidare menar han att många skolor lägger ner mycket kraft, men att det inte ger effekt. Björklund får i sitt uttalande stöd från Lärarnas Riksförbund där de i samma artikel uttalar sig och säger att "Finns det metoder mot mobbing som visat sig fungera efter vetenskaplig utvärdering är det naturligtvis de som skall användas". Regeringen har idag avsatt 40 miljoner kronor för att skolverket skall kartlägga vilka metoder som fungerar bäst. Denna kartläggning kommer troligtvis att vara klar år 2008. Anmälningar om kränkande behandling var år 2005, 387 stycken. Ett år senare låg siffran på 480.

Enligt Lpo94³ har vi som lärare ansvar att se till att alla elever vistas i en trygg miljö i skolan. Vidare skall skolan förmedla och förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Det är då varje pedagogs ansvar att utforma strukturer för miljön, där alla lärare förhoppningsvis är intresserade av att ha ett gott klassrumsklimat där de menar allvar med elevernas utveckling. Detta för att lärarna på bästa sätt vill skapa en så bra och trygg lärandemiljö som möjligt. Här har vi som ledare makten att utforma de mönster vi vill se. Det kan dock vara svårt att kämpa på ensam. Skolor borde här ha ett gemensamt förhållningssätt som ger verktyg för hur man som lärare kan arbeta med frågor som berör mobbning och konflikthantering. Den skola vars handlingsplan som kommer att utvärderas har och strävar mot ett gemensamt förhållningssätt i syfte att motverka kränkande behandling.

1.1 Bakgrund

Vi som skrivit detta arbete är två lärarstudenter vid Göteborgs universitet, Camilla Forssberg och Sunniva Aminoff. Camilla har tidigare läst *Människa natur och samhälle* (40p) och *Svenska för tidigare åldrar* (20p). Sunniva har läst *Matematik och naturorienterade ämnen för tidigare år* (20p). Båda skribenterna har läst *Idrott och hälsa* under två terminers tid.

Under utbildningens verksamhetsförlagda utbildning (vfu) har arbeten om klassrumsklimat varit ett intressant inslag. I kursen idrott och hälsa skrev vi ett projektarbete där två VFU-skolors handlingsplaner mot kränkande behandling och mobbning jämfördes. Både projekt- och utvecklingsarbete har alltså behandlat hur man som lärare kan arbeta förebyggande mot mobbning och kränkande behandling för att på så sätt bidra till att få ett trivsamt klassrumsklimat.

Genom dessa arbeten kom vi i kontakt med en 1-9 skola söder om Göteborg. I skolan finns ett trygghetsråd med lärare representerade från olika årskurser. Dessa har det övergripande

¹ Åberg, Lars. (070311). *Skolans segregation är samhällets*. Göteborgsposten. s. 82.

² Nyström, Ulf. (070423). *Skolministern och lärarfacket oense om hur mobbning ska bekämpas*. Göteborgsposten. s. 6.

³ Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Lärarförbundet.

ansvaret i frågor som berörde mobbning och kränkande behandling. Tillsammans med hela skolans personal har de således utarbetat skolans handlingsplan i arbetet att förebygga kränkande behandling. Den är utformad för att skapa en positiv psykosocial miljö på skolan. Planen och skolan genomsyras av ett systemteoretisk förhållningssätt. Förhållningssättet används även på flera områden utanför skolan, såsom inom sjukvården, psykoterapin och psykiatrin. Enligt Åsa Gustafsson⁴ som arbetar som socionom i Biskopsgården genomgår alla anställda inom socialtjänsten i den stadsdelen en tvåårig utbildning inom detta tänkande och förhållningssätt för att på bästa sätt kunna bemöta sina klienter.

Under vår utbildning på lärarhögskolan har föreläsningar, litteratur och egna arbeten utvecklat fler frågor och djupare tankar kring detta aktuella tema. Vid en kontakt med trygghetsrådet på den skola som vi tidigare nämnt, frågade de oss om hjälp att utvärdera hur de olika lärarna i deras egen skola använder sig av handlingsplanen i sitt dagliga arbete att förebygga kränkande behandling och mobbning. Denna kontakt resulterade i att vi skrev om just detta i vårt examensarbete.

⁴ Gustafsson Åsa (2007). Göteborgs Stad: Biskopsgården.

1.2 Syfte

Syftet med denna examensuppsats var att utvärdera hur lärare arbetar för att förebygga kränkande behandling utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt, med hänsyn till en specifik skolas psykosociala handlingsplan, som genomsyras av detta förhållningssätt. Med systemteori menas att lärarna i det pedagogiska arbetet utgår ifrån att alla på skolan ingår i en helhet och att individerna är delarna. Fungerar inte delarna, så fungerar inte helheten. Vidare kan systemteori ses som ett förhållningssätt där lärarna bemöter eleverna på ett unikt sätt.

Undersökningen gjordes på en skola söder om Göteborg, vilken vi i uppsatsen kallar för kontaktskola. Den aktuella skolan tillhör en kommun som har tagit beslut om att använda sig av ett systemteoretiskt förhållningssätt i arbetet för en positiv psykosocial arbetsmiljö. Kopplingen till denna skola var att en av skribenterna hade sin verksamhetsförlagda utbildning där. Det var just därför som studien endast kom att beröra denna skola. I studien togs det för givet att alla lärare på skolan utgick från ett systemteoretiskt förhållningssätt.

1.3 Frågeställningar

Utifrån syftet har vi valt att utgå ifrån tre övergripande frågeställningar.

1. På vilket sätt tycker lärarna att ett systemteoretiskt förhållningssätt stöttar dem i sitt dagliga arbete att förhindra kränkningar och mobbning?
2. Hur arbetar lärarna i praktiken för att förebygga kränkande behandling?
3. Vad kan skolan/handlingsplanen bidra med för att lärarna skall känna sig ännu mer professionella i sitt arbete mot kränkande behandling?

1.4 Disposition

I det inledande kapitel 2 sammanfattats dokument och lagar, där kontaktskolans handlingsplan sammanfattas tillsammans med läroplan, skollag och den nyskrivna likabehandlingslagen 2006:67. Vidare redogörs för vad olika begrepp innebär så som mobbning, kränkande behandling och psykosocial arbetsmiljö.

Nästkommende kapitel 3 berör olika teorier. Här beskrivs systemteori, tidigare forskning, en utvecklings ekologisk modell och ett sociokulturellt perspektiv.

I kapitel 4 redogör vi för val av kvalitativ metod för studien, vilka respondenter som valts, hur vi förberett, genomfört, bearbetat och utvärderat intervjun. Till detta har vi lagt till avgränsningar, etiska överväganden och vetenskaplig tillförlitlighet. Slutligen i kapitlet görs en beskrivning av litteraturinsamlingen för studien.

Härefter i kapitel 5 följer resultatet för studien där intervjuerna presenteras och analyseras.

Slutligen i kapitel 6 diskuteras hela studien genom inledning, teoridel och resultat del utifrån studiens syfte och frågeställningar.

2 DOKUMENT OCH LAGAR

I detta kapitel görs en sammanfattande presentation av kontaktskolans handlingsplan vilken vi kommer att utgå ifrån och stärka både i teori- och diskussionsdelen. Läroplan och skollagen (SFS 1985:1100) är två viktiga dokument för dem som är verksamma inom det svenska skolväsendet. Dessa båda skrivelser genomsyrar kontaktskolans handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling. Kontaktskolans handlingsplan genomsyras av ett systemteoretiskt förhållningssätt. En mer konkret definition av vad förhållningssättet innebär kommer att redogöras för i nästa kapitel. Dock kan systemteori kopplas samman med delar av styrdokumentet som också de ligger till grund för kontaktskolans handlingsplan.

Vi kommer även att behandla barn- och elevskyddslagen som ger upphov till skolors revidering av sina handlingsplaner. I den avslutande delen av detta kapitel definieras begrepp som visar vad kränkande behandling och mobbning innebär. Då kontaktskolans handlingsplan bygger på att skapa en positiv psykosocial arbetsmiljö redogörs även för vad det innebär.

2.1 Sammanfattning av kontaktskolans handlingsplan

Inledningsvis i kontaktskolans handlingsplan beskrivs att de vill att alla elever ska känna sig trygga och att de ska motarbeta alla kränkande handlingar och våld. De poängterar att detta gäller så väl mellan elever, elev – vuxen som mellan vuxna. I arbetet är samarbete och kommunikation med föräldrar viktigt. I handlingsplanen redogör de för det förhållningssätt som de utgår ifrån, deras förebyggande arbete samt hur de arbetar om det uppkommer situationer då personer känner sig utsatta.

Skolan utgår från ett systemteoretiskt förhållningssätt, vilket de presenterar genom fem punkter⁵:

- Vi lever alla i sammanhang, där vi påverkar och påverkas av varandra.
- Att allt som sker, sker i samspel mellan människor.
- Vi talar *med* och inte *om* varandra. Vi betonar också människors resurser och möjligheter att skapa nya konstruktiva sammanhang snarare än att fokusera på problemområden.
- Vi är allas skola, vi stödjer alla. Det är *beteenden* vi vill befrämja eller motverka, inte *personer*.
- Vi vill stävja otillåtna beteenden, men vi stöttar personerna/de inblandade.

Till dessa punkter har det gjorts ett tillägg att: skolan har till uppgift att fostra elever enligt normer och värden som står skrivna i skolans styrdokument. Handlingsplanen presenterar vidare utdrag från olika dokument:

- läroplanen,
- skollagen,
- AFS (arbetarskyddsstyrelsens författningssamling),
- FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna,
- strafflagar ifrån brottsbalken
- socialtjänstlagen

Dessa skrivelser skall stötta skolan i arbetet mot kränkande behandling.

⁵ Kontaktskolans handlingsplan (2007). Se bilaga 1

Vidare i handlingsplanen görs en definition av vad mobbing, diskriminering, sexuella trakasserier, rasism, främlingsfientlighet, homofobi och kränkande behandling är.

I den sista delen av handlingsplanen beskrivs skolans förebyggande arbete, åtgärder och förankring hos personal, elever samt föräldrar.

Varje höst då skolan börjar informeras eleverna och föräldrar om skolans handlingsplan och att nolltolerans mot kränkande behandling och våld skall gälla. Detta för att de skall vara medvetna om skolans arbetssätt men även för att tydliggöra hur de skall gå tillväga om kränkningar eller mobbning skulle uppstå.

2.2 Läroplan 94 och skollagen

Enligt skollagen skall skolan vila på en demokratisk grund där man aktivt skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö⁶. Det är av stor vikt att skolan arbetar med att förankra de värderingar som vårt samhällsliv vilar på hos eleverna. Vidare står det i läroplanen om människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta. Detta är värden som skolan skall gestalta och förmedla.

I arbetet med värdegrunden skall skolan arbeta med att skapa förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen i skolan skall utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser⁷.

En del av skolans uppdrag är att samarbeta med hemmet. Familjen har ansvar för elevens fostran och utveckling där skolan skall vara ett stöd.

För att eleven ska känna sig trygg i sin lärandemiljö skall skolan sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Elevernas personliga trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan spelar en viktig roll i denna utveckling.

I skolans mål och riktlinjer under rubriken ”Normer och värden” står det att alla som arbetar i skolan skall:⁸

- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen,
- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor,
- aktivt motverkar trakasserier och förtryck av individer eller grupper,
- visa respekt för den enskilda individen
- och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.

⁶ Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Lärarförbundet. s.9.

⁷ Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Lärarförbundet. s. 9, 12.

⁸ Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Lärarförbundet. Lpo94. s.14.

Skolan skall överföra grundläggande värden och ge de unga ett slags etisk kompass och en moralisk kompetens⁹. Inget barn skall behöva känna sig otrygg i skolan eller riskera att utsättas för kränkande behandling. Alla som arbetar i skolan skall aktivt motverka trakasserier mot och förtryck av individ eller grupper.

I skollagens allmänna föreskrifter §2 står det att den som verkar inom skolan skall särskilt

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Lag (1999:886)

Den som har det övergripande ansvaret för verksamheten i skolan är rektorn. Det framgår i skollagen § 2, kapitel 2. Det är inte bara ansvar för undervisningen, utan även för skolans arbetsmiljö och kontakt med hemmet.

2.3 Lag (2006:67)

I april 2006 tillsattes en ny lag, Barn- och elevskyddslagen eller Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Den finns till i ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter samt motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder, även i ändamål att motverka annan kränkande behandling¹⁰.

Trakasserier är enligt lagen är ett uppträdande som kränker barns eller elevers värdighet, och som har samband med

1.
 - etnisk tillhörighet,
 - religion eller annan trosuppfattning,
 - sexuell läggning,
 - funktionshinder,
 - kön,
2.
 - är av sexuell natur (sexuella trakasserier),
 - annan kränkande behandling: ett uppträdande som annars kränker ett barns eller elevers värdighet.

Rektorn eller ledningen för verksamheten skall se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att främja de ändamål, vilka kan hänvisas till § 5 i Barn- och elevskyddslagen. Ledningen för verksamheter som regleras i skollagen skall se till att de finns en likabehandlingsplan för varje enskild enhet. Den skall syfta till det som står i § 6 i lagen. Den ansvariga för verksamheten har skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling men även att utreda och vidta åtgärder.

Denna plan ersätter skolornas gamla handlings- eller antimobbningsplaner. Skolverket har givit ut riktlinjer för att vara ett stöd i skolornas aktiva och planeringsmässiga arbete med likabehandling. Enligt skolverket bör en bra likabehandlingsplan innehålla en tydlig organisatorisk struktur som har en röd tråd mellan visioner, nulägesanalys, tydliga mål och konkreta åtgärder¹¹. Med vision menar skolverket att den målinriktade verksamheten skall

⁹ Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo94*. Stockholm: Lärarförbundet.

¹⁰ <http://62.95.69.3/SFSdoc/06/060067.PDF>

¹¹ http://www.skolverket.se/content/1/c4/65/63/Riktlinjer_BESK.pdf

främja likabehandling och då kan det vara lämpligt att formulera en övergripande policy eller en vision som tydligt markerar skolans inställning i frågan. Vidare kan denna vision splittras upp i konkreta och mätbara mål.

Vidare tar skolverket upp att i arbetet med likabehandlingsplanen är det viktigt att göra barn och elever delaktiga i utvecklingen. Planen måste utgå från lokala förutsättningar och behov, med relevant underlag om verksamheten genom att göra en kartläggning om nuläget på skolan. Detta både för att kunna göra upp mål för likabehandlingsplanen och för att kunna utforma relevanta aktiva åtgärder. En kartläggning kan även göra att problem synliggörs. I likabehandlingsplanen skall det finnas med åtgärder som rör varje typ av diskriminering eller kränkande behandling. Det ska även framgå hur skolan specifikt skall främja likabehandling och förebygga trakasserier och diskriminering.

I riktlinjerna står att det är viktigt att det förebyggande arbetet i skolan är långsiktigt och integreras som en naturlig del i skolans övriga arbete¹². Genom återkommande samtal och reflektion kring förhållningssätt, värderingar, normer och relationer skall personal, elever och föräldrar involveras. Det är av stor vikt att det finns ett tydligt och konsekvent ställningstagande från ledningens sida och att ansvaret är tydligt fördelat. Det är särskilt angeläget att elever involveras i det förebyggande arbetet genom till exempel medlemskap i antimobbningsteam eller som kamratstödare.

I det dagliga arbetet skall likabehandlingsplanen användas som ett levande verktyg. Varje år skall den revideras om nya mål och om åtgärder behövs. Även uppföljning och en utvärdering skall göras varje år.

Alla som är berörda av likabehandlingsplanen skall informeras om dess innehåll. Det är av stor vikt att den förankras hos såväl lärare, elever som föräldrar¹³. De frågor som tas upp i skolans läroplaner som rör jämställdhet och genus är viktiga i arbete mot könsdiskriminering, sexuella trakasserier och trakasserier i samband med kön.

2.4 Begreppsdefinitioner

2.4.1 Mobbning och kränkande behandling

Mobbningsexperten och forskaren Dan Olweus definition av *mobbning* har många skolor använt sig av i sina handlingsplaner bland annat vår kontaktskola. Även Barnombudsmannen använder sig av Olweus definitionen i boken *Blunda inte för mobbning*¹⁴. Den kan beskrivas på följande sätt: "En person är mobbad, när han eller hon, upprepade gånger och under viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer som har ett fysiskt eller psykiskt övertag". Vidare står det i kontaktskolans handlingsplan om detta att: "Det råder en obalans i makt mellan den som mobbar och den som utsätts för mobbning". "Gemensamt för all kränkande behandling är att någon eller några kränker principen om alla människors lika värden. "Kränkningar är ett uttryck för makt och förtryck"¹⁵.

¹² http://www.skolverket.se/content/1/c4/65/63/Riktlinjer_BESK.pdf

¹³ http://www.skolverket.se/content/1/c4/65/63/Riktlinjer_BESK.pdf

¹⁴ Barnombudsmannen (2002). *Blunda inte för mobbningen!* Stockholm: Förlagshuset Gothia. s.13

¹⁵ Kontaktskolans handlingsplan. (2007).

Friends definierar olika typer av mobbning och kränkande behandling, vilket liknar den som kontaktskolan har i sin handlingsplan¹⁶.

Psykisk mobbning: Utfrysning och subtila metoder som miner, gester, ignorering, undvikande, suckar och blickar.

Verbal mobbning: Glåpord, skvaller, rykten, förtal och överdrifter.

Fysisk mobbning: Tafsningar, slag, sparkar, knuffar, sabotage och förföljelse.

e-mobbning: Precis som annan mobbning förutom att det sprids via olika elektroniska kanaler som sms, mail, mms. Det kan vara hot, skitsnack, rykten, blockeringar, att sprida kränkande bilder och videofilmer osv.

2.4.2 Psykosocial arbetsmiljö

Psykisk arbetsmiljö avser faktorer på en arbetsplats som inte kan ses som fysiska arbetsförhållanden. Den psykiska arbetsmiljön avser främst organisatoriska och sociala faktorer. Hit hör sådant som arbetsorganisation, yrkesmässig utveckling, arbetsuppgifternas innehåll, omväxling i arbetet, arbetsledning, kontakter mellan arbetskamrater och mellan rektorn, lärarna och eleverna samt deras inflytande på den egna arbetssituationen¹⁷.

I nationalencyklopedin går det att läsa att arbetsmiljö handlar om förhållanden på en arbetsplats. Förut förknippades miljön endast med faktorer riktade mot de risker som finns för liv och hälsa, därför skapades *arbetarskydd*, numera har perspektivet vidgats. I den svenska *arbetsmiljölagen* från 1977 står det att målsättningen är att miljön skall anpassas till människans förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Den skall även vara tillfredsställande med hänsyn till den sociala och tekniska utvecklingen. Miljön skall vara sund och säker, tillfredsställande och betryggande. Man skall sträva efter att ordna arbetet så att arbetstagaren själv kan påverka sin arbetssituation. Tanken är att arbetet skall anpassas till människan, inte tvärtom¹⁸.

Psykosocial arbetsmiljö handlar om samspelet mellan individer i den omgivande miljön¹⁹. Begreppet arbetsmiljö vidgas till att omfatta mer än bara den fysiska miljön. Det handlar också om hur alla på arbetsplatsen eller skolan skall kunna känna sig trygga och respekterade. Man ska trivas och må bra på sin arbetsplats. Då människan är en helhet går det inte att skilja mellan det fysiska och det psykosociala. En dålig psykosocial miljö kan leda till fysiska symtom, vilket i sin tur kan leda till bland annat vantrivsel och stress.

¹⁶ www.friends.se

¹⁷ www.ne.se

¹⁸ www.ne.se

¹⁹ www.htf.se

3 TEORIANKNYTNING OCH TIDIGARE FORSKNING

Det har tidigare skrivits ett examensarbete, *Alla blir vinnare!*²⁰ som berört ett liknande tema som vår uppsats avser. Härifrån har vi fått inspiration angående referenser. Vidare har vi fått uppslag om litteratur främst av vår handledare men också från en sakkunnig lärare och föreläsare inom systemteori, Anna Boije.

Inledningsvis i detta kapitel ges en historisk tillbakablick av systemteorins uppkomst varefter två olika teoretiker, Oscar Öquist och Inga Andersson, men även av Anna Boije som tidigare nämnts, ger sin beskrivning om vad ett systemteoretiskt förhållningssätt innebär. Här beskriver Öquist teorin utifrån större filosofiska tankar, medan Andersson och Boije ger en mer praktiska och konkret beskrivningen av hur lärare kan använda detta förhållningssätt i skolan.

Öquist är undervisningsråd på Skolverket med lång erfarenhet av att utvärdera verksamheter i olika organisationer. Andersson har under 15 år arbetat som skolpsykolog i samarbete har med annan skolpersonal och föräldrar forskat kring elever med stora skolsvårigheter. I sin bok redovisar hon för, efter att gjort en intervjustudie med ett antal aktiva lärare, hur man kan lösa konflikter, hur man möter föräldrar och hur ”skolproblem” kan lösas. Boije har arbetat som lärare sedan 1987 och är nu anställd av en närliggande kommun till Göteborg för att utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt stötta skolor i deras arbete mot kränkande behandling. En utav dessa skolor är vår kontaktskola. Boije har vidare varit med och utarbeta dess handlingsplan. I dagsläget konsulteras hon av kontaktskolan, när den behöver extra stöttning då en svårare konflikt uppstått. Dessutom är hon föreläsare inom systemteori.

Efter dessa avsnitt redogör vi för vad ett tidigare examensarbete inom vårt område kommit fram till. Detta arbete *Alla är vinnare!* är skrivet av lärarstudenterna Lena Ahlin, Annika Ardefelt och Linda Sundström på Göteborgs universitet. Det ger teoridelen det stoff som ligger parallellt med denna uppsats, vilket visar dess relevans.

Därefter följer en beskrivning av en modell som den amerikanske barnpsykologen, Urie Bronfenbrenner utvecklat²¹. Denna kallar han utvecklingsekologisk modell, vilken kan kopplas till ett systemteoretiskt tankesätt. Även i efterkommande avsnitt som handlar om ett sociokulturellt perspektiv kan dras paralleller till ett systemteoretiskt arbetssätt. Här skriver Olga Dysthe, som är lärare och professor inom språk och inläring, om det sociokulturella lärandet²².

²⁰ Ahlin, L. Ardefelt, A och Sundström L. (2005). *Alla blir vinnare!* Göteborgs universitet.

²¹ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.

²² Dysthe, O. (2001) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

3.1 Systemteori

Avsnittet avser att ge en överblick av systemteori utifrån olika perspektiv, då det berör historik och tänkande i teori och praktik. Även tidigare forskning om uppsatsens ämne kommer att belysas.

3.1.1 En historisk tillbakablick om systemteori

Systemtänkande har anor så långt bakåt i tiden som 5000 år. Det var i Kina man hade en syn på att allt påverkar och påverkas allting i omgivningen²³. En symbol som kan kopplas till detta är Yin och Yang, två motsatser som bildar en helhet. Även Aristoteles hade tankar om system på sin tid. Hans ord var ”helheten är större än summan av delarna”²⁴. Lundahl och Öquist skriver att ”Systemtänkande handlar om att förstå världen i termer, relationer, funktioner, sammanhang och mönster”²⁵.

Även om systemtänkande funnits under lång tid så är systemvetenskap ett relativt nytt begrepp. Flertalet systemteoretiker har ägnat sig åt sociala system, vilka innefattar människans kollektiva erfarenheter. Mänskligt samspel inom organisationer, särskilt företag och offentliga institutioner har väckt stort intresse bland forskare. Utvecklingen kan delas i två huvudfåror som Lundahl och Öquist uttrycker det. Den ena är etablerad inom matematiken, där man försöker få bättre förståelse för mekaniska och cybernetiska system. Den andra huvudfåran, som uppsatsen har sin grund i, bygger på ett holistiskt perspektiv på världen. Det betyder att sinne och natur inte kan skiljas åt, att förstå situationer bäst genom att granska dem från olika håll. Ömsesidigt beroende mellan omvärld och organisation framhålls som en viktig poäng inom systemteori. Den har sitt fokus inriktat på här och nu, och ”det intressanta är hur strukturen och funktionen hos levande system förändras och förnyas ständigt i samspel med omgivningen”. ”Historien framträder bäst i det just nu pågående skeendet”²⁶.

3.1.2 Ett sätt att tänka systemteoretiskt

Systemteori är inte en metod utan ett förhållningssätt, metoder och tekniker bygger på vilket förhållningssätt man intar. Dock är varje situation unik och man måste anpassa sig till den. Vidare innebär ett systemteoretiskt förhållningssätt enligt Boije att vi alla ingår i olika system där vi påverkas av varandra oavsett om det är lärare, elever eller annan personal på skolan²⁷. Allt sker alltså i samspel där vi väljer att se människor som delar av ett system som fungerar. Här bygger vi hela tiden relationer genom kommunikation²⁸. Andersson utgår istället från problem där hon ser dessa i termer av relationer, kommunikationer och samspel mer än som individuella egenskaper. Även Andersson menar att systemteoretiska idéer är väldigt användbara. Hon menar då i alla mänskliga relationer och inte bara när det gäller relationerna i familjen, som hon vidare betraktar som ett system med sina egna regler, roller och gränser

²³ Lundahl, C & Öqvist, O. (2002). *Idén om en helhet*. Lund: studentlitteratur.

²⁴ Lundahl, C & Öqvist, O. (2002). *Idén om en helhet*. Lund: studentlitteratur. s. 34.

²⁵ Lundahl, C & Öqvist, O. (2002). *Idén om en helhet*. Lund: studentlitteratur. s. 36.

²⁶ Lundahl, C & Öqvist, O. (2002). *Idén om en helhet*. Lund: studentlitteratur. s. 37.

²⁷ [http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/\\$FILE/Bilaga_C.doc](http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/$FILE/Bilaga_C.doc)

²⁸ Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag.

med sin egen struktur. Här drar hon paralleller till att på samma sätt är samhället, arbetsplatsen, föreningen, skolan och klassen olika system med dess specifika regler²⁹.

Systemtänkandet handlar om att förstå världen i termer av helheter, relationer, funktioner, sammanhang och mönster, vilket Öquist skriver om³⁰. Tänkandet är cirkulärt snarare än linjärt det vill säga att allt hänger ihop i kretslopp och rör sig tillsammans. Vidare tar Öquist upp två sätt att se på människans ställning i sin värld. Det ena är den individcentrerade synen som har sitt ursprung i europeisk idéhistoria där han menar att "människan framhävs som en enastående och särskild". Det andra sättet är den moderna ekologiska synen eller systemsynen, där "varje individ betraktas som del i en större helhet"³¹. Han menar att "systemteori utgår ifrån tanken, att allt i naturen hänger ihop i ett ömsesidigt beroende med varierande komplexitet. Som en följd här av finns det inte någon given startpunkt eller ändpunkt. Varje del av kretsloppet kan ses som både orsak och verkan."

Vidare skriver Öquist att "systemsynen är ett naivt, osofistikerat iakttagande, en naturbarnets syn på världen, där verkligheten tas emot precis som den är, utan att man låter bilden störas av en mängd föreställningar och antaganden om hur saker och ting borde vara" Öquist skriver att när vi med hjälp av våra inlärdas begrepp, börjat arrangera om den verklighet som passerar förbi, finns risken att vi förlora helhetsbilden, strukturen av ömsesidigheter och beroenden i pågående kretslopp. Systemsynen utmanar dessa invanda tankesätt, bland annat den djupt rotade vanan att ta oss själva som utgångspunkt för allt vad vi företar oss att göra. Ett exempel på detta är när barnet i sagan *Kejsarens nya kläder utropade*: "Men han har ju inga kläder", inträffade just en sådan perspektivförskjutning. Alla "såg" plötsligt kejsaren i sin fulla nakenhet. Öquist menar "att omfattas av systemsynen innebär att se världen med barnets oförställda ögon, det vill säga precis som den är". Lundahl och Öquist tar upp att information är systemtänkandets grundmetafor och bygger på sökstrategier, nätverk och modeller, med inbördes beroende mellan organisation och omvärld³². Fokus finns i nuet då strukturen och funktionen hos levande system förändras och förnyas i samspel med miljön omkring. En liknande uppfattning beskriver Boije genom att hon berättar om att man i ett systemtänkande fokusera på här och nu och framåt för att på så sätt skapa strategier och överenskommelser om hur man skall fortsätta tillsammans³³.

3.1.3 Ett sätt att handla systemteoretiskt

"Systemteori är en teori som ser mänskligt handlande och mänskliga problem som något som sker och uppstår i samspel mellan människor och som inte kan förklaras av den enskilda individens inneboende egenskaper", menar Andersson³⁴. Av detta följer att ett problem inte kan ses som en enskild individs problem, utan att alla personer runt exempelvis en elev är inblandade. För att komma tillrätta med problemet krävs därför ett samarbete mellan alla³⁵. Här påpekar Boije att man i förhållningssättet talar med varandra och inte om varandra, detta för att främja ett öppet klimat. Genom att samtala hjälper man människor att prata på ett "hjälpsamt" sätt tillsammans, det vill säga vad man önskar för beteende av den andra för att

²⁹ Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag. s.22.

³⁰ Öquist, O. (2003). *Systemteori i praktiken*. Förlagshuset Gothia och Oscar Öquist.

³¹ Öquist, O. (2003). *Systemteori i praktiken*. Förlagshuset Gothia och Oscar Öquist. s. 7-10.

³² Öquist, O. (2003). *Systemteori i praktiken*. Förlagshuset Gothia och Oscar Öquist. s.37.

³³ Boije, Anna. (070514).

³⁴ Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag. s.20.

³⁵ [http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/\\$FILE/Bilaga_C.doc](http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/$FILE/Bilaga_C.doc)

känna sig okej³⁶. Alla har rätt till sin upplevelse och det är därför viktigt att alla får sin röst hörda. Hon tycker att teorins fokus ligger på möjligheter och inte på problemområden, där det är beteenden som skolan befrämjar eller motverkar och inte personen. Här bekämpar skolan oönskade beteenden, men stöttar personerna, det vill säga de inblandade. Med detta menar Boije att man fokuserar på beteenden, möjligheter, lösningar och framtida positiva mönster. Genom att tänka på detta sätt och då utifrån systemteori menar både Boije och Andersson att man kommer bort ifrån syndabockstänket och sökandet efter vems fel det var. Dessutom menar dem att man kommer ifrån de lösningar som uppstår vid både anklagelser och försvar. Genom att en lärare förändrar sitt förhållningssätt och språk är mycket vunnet menar Boije, som tar upp exemplet:

Säg att jag som lärare uppfattar det som ett problem att en eller flera elever ifrågasätter det arbetsområde eller det inlärningsätt som för tillfället presenterats dem. Om jag som lärare väljer att se det som ett problem och kanske t.o.m. som en direkt kritik av mig och försöker få dem att sluta kritisera. Kan inte då följden bli att inga elever vågar komma med åsikter. Då har jag skapat ett nytt "problem". Nämligen att elever inte är muntligt aktiva. Hur skall jag lösa detta?

Anna Boije, 1999

Vidare tar hon upp att problem handlar mer om kommunikation och relationer än om individuella egenskaper och för att åstadkomma en lösning krävs en förändring av samspelsmönstren. Hon utgår ifrån att vi skapar en verklighet tillsammans genom samtal och överenskommelser. Boije beskriver ännu ett exempel på hur ett samtal kan utvecklas beroende på en lärares inställning och språk, nu i ett inledande skede vid en föräldrakontakt. Här rör det sig om en elev som betett sig störande på en lektion:

Om man t.ex. inleder samtalet med att "Kalle är så ohyfsad, han stör jämt lektioner etc." eller "Jag vill ringa och tala om hur illa Kalle uppför sig hur otrevlig mm han är..." så kommer ni att mötas av försvar och attack. Om man istället väljer att inleda samtalet med "Jag ringer för att jag är orolig för Kalle. Jag upplever honom ofta som störande och jag undrar vad det kan bero på..." eller "Jag ringer för att tala om min version av vad som hände idag, jag inser att det säkert finns en annan. Men så här såg jag det..." Så lovar jag er att ni får ett helt annat samtal där man inte behöver hamna i attack och försvar och där man gemensamt kan hitta vägar framåt för att hjälpa Kalle.

Anna Boije, 1999

Boije anser att hamna i attack och försvar är något av det viktigaste för en lärare att försöka undvika. Detta kan lätt leda till låsta och dåliga relationer. Istället bör man som lärare inbjuda till dialog där man ser elever och föräldrar som medarbetare och inte som motståndare. Boije menar vidare att jag som lärare inte för den saken skall låta bli att stå för skolans åsikter det vill säga de lagar, regler och förordningar som lärare måste stå för i egenskap av tjänstemän³⁷.

I en skrivelse tar hon upp att bakom alla handlingar finns det alltid en logik, även om vi ibland har svårt att se den³⁸. Det i sig beror på vår begränsning i att till fullo leva oss in i andra

³⁶ Boije, Anna. (070514).

³⁷ Boije, Anna. (070514).

³⁸ [http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/\\$FILE/Bilaga_C.doc](http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/$FILE/Bilaga_C.doc)

personers verklighet. Därför tycker Boije att något av det viktigaste med systemteori är att i samtal med vandra lyssna till allas åsikt och som lärare vara en neutral samtalsledare. Detta för att lära eleverna i ett senare skede att på egen hand kunna lösa konflikter. Boije tar upp ringsamtal som ett instrument för ett förebyggande arbete mot all form av kränkande behandling (se bilaga 2). Hon anser att syftet med detta samtal är att:

- skapa ett öppet och positivt klimat i klassen,
- alla skall känna sig trygga i skolan,
- tränar på att framföra sina åsikter/upplevelser på ett konstruktivt sätt,
- träna på att lyssna till varandras upplevelser av olika situationer och hur man själv kan upplevas,
- träna på att lösa konflikter/missförstånd som uppstår med såväl jämnåriga som vuxna,
- motverka att konflikter får fotfäste som i ett senare skede kan leda till trakasserier, våld och mobbning.

Det finns faktorer som hindrar tillämpning av detta förhållningssätt. Öquist tar upp vår kultur som en problematik. Han beskriver att för att vi skall kunna ta till oss systemsynen måste vi sträva efter att inordna oss som en del av naturen och inte se oss som mer betydelsefulla än andra arter. Han menar att det här krävs ödmjukhet inför andra. Ett annat hinder som han beskriver är vår vana att ordna världen i begrepp såsom gott eller ont, svart eller vitt. I ett systemtänk är nämligen ett grundläggande villkor att man exempelvis ser figuren och bakgrunden som lika viktiga och på så sett inte ger förtur åt någon aspekt av verkligheten. Boije tar även upp denna problematik genom att beskriva vikten av lärarens neutralitet då en konflikt uppstår. Hon säger att ”I lärarens profession skall vi vara *allas lärare*, där vi stöttar alla. Vi skall inte ta parti genom att lyssna på någons röst före en annans eller ge någons upplevelse företräde. Istället skall vi stötta de inblandade med att utveckla de färdigheter de behöver”³⁹.

3.1.4 Resultat från en tidigare examensuppsats

I ett tidigare examensarbete från 2005, *Alla blir vinnare!* har tre lärarstudenter, Lena Ahlin Annika Ardefelt Linda Sundström, gjort en intervjustudie med lärare om hur konflikter kan förebyggas med ett systemteoretiskt förhållningssätt i grundskolan⁴⁰. De har i sin studie genomfört fem intervjuer med lärare från tre olika skolor. Dessutom har de intervjuat en utbildare. Alla använder sig av ett systemteoretiskt förhållningssätt i sitt arbete att förebygga kränkande behandling. Resultatet visar att lärarna har en gemensam grundsyn på vad systemteori innebär, men att de sätter sin personliga prägel på förhållningssättet. Vidare anser lärarna att de alla har en neutral roll och inte är ute efter att hitta syndabockar och då skuldbelägga någon. De lägger istället fokus på beteenden, möjligheter och lösningar. Lärarna anser att det är av stor betydelse att skilja på person och på vad personen gör och att systemteorin fokuserar på när det fungerar. Resultatet visar att samtliga lärare upplever att förhållningssättet förebygger konflikter. Vidare menar de att det på så sätt uppstår färre större konflikter. Genom förhållningssättet kan de bygga upp ett positivt och öppet klimat som gör att eleverna vågar öppna sig och vara raka och ärliga mot varandra. Lärarna ger kommentaren att genom att arbeta systemteoretiskt kan alla lära sig att hantera konflikter på ett bättre sätt. Avslutningsvis beskriver skribenterna att lärarna anser sig ha ett stort stöd för förhållningssättet i styrdokumentet såsom till exempel att skolan ska sträva efter att varje elev

³⁹ Boije, Anna. (070514).

⁴⁰ Ahlin, L. Ardefelt, A och Sundström L. (2005). *Alla blir vinnare!* Göteborgs universitet.

respekterar andra människors egenvärde, samt tar avstånd från all form av kränkande behandling.

3.2 Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell

Denna modell kan ses som en systemteoretisk modell, då den utgår från samma typ av tänkandestruktur, det vill säga att eleven är en del av ett system där skolan är ett av dem. Modellen visar olika system som skulle kunna vara till hjälp för att kartlägga elevers beteenden i förhållande till vilka system de ingår i. Genom att läraren är medveten om dessa system kan eleven bli hjälpt genom att slippa bli utsatt för situationer i onödan, som gör att eleven inte mår bra. Detta kan kopplas till hur det systemteoretiska tänkandet kan hjälpa elever i deras lärandeprocess.

Barns lärande och utveckling bygger på den verklighet de lever i. Bronfenbrenner framhåller att barn konstruerar sin egen verklighet i samspel med miljön, då är inte bara hem, skola och vänskapskrets som påverkar, utan hela sammanhanget⁴¹. Bernt Gunnarsson som tolkat Bronfenbrenners modell skriver att "För att förstå barns lärande och utveckling är det nödvändigt att studera den ömsesidiga anpassning mellan det aktivt utvecklande barnet och de förändliga förhållanden och faktorer som finns i barnens omedelbara miljöer"⁴². Relationerna mellan barns omgivande miljöer och de större sammanhang som omger dem påverkar också denna process.

Upplevelser av samspel som uppstår i närmiljön påverkar enligt Bronfenbrenner barnens utveckling. Det är barns upplevelser som är utgångspunkten för den utvecklingsekologiska modellen som består av fyra system: mikro-, meso-, exo- och makrosystem. Dessa är sammanförda och inbäddade i varandra. Hur nivåerna påverkar individen beror på dessa samspelar och påverkan varandra.

Modellen är ritad som en cirkel där mikronivån är centrum⁴³. Det är den som är barnets naturliga närmiljö och system till exempel nära familj och vänner. Utsätts barnet för en rad varierande aktiviteter och relationer, påverkas och utvecklas barnet. Påverkan och utvecklingen stärks ytterligare om barnet har ett känslomässigt och positivt band till miljön. Desto äldre barnet blir skapas fler system i närmiljön, då barnet kommer i kontakt med mera varierad miljö, till en början förskolan. Sedan byggs systemen på genom till exempel skolan, socialt nätverk, idrottsföreningar med flera.

Skolan kan ses som en miljö med en övergripande struktur vilken är uppbyggd av olika mikrosystem med olika aktivitets-, roll- och relationsmönster. Dessa är unika för varje barn och innebär därmed att undervisningssituationer kan påverka elever olika till både handling och lärande. Det vill säga att varje byte av till exempel lärare och undervisningsform blir en förändring i elevens mikrosystem och därmed förändrade upplevelser. Gunnarsson skriver att "hur elever upplever att de klarar av sina uppgifter i förhållande till sina kamrater, hur de upplever att kamrater och lärare ser på dem, och hur de upplever sig själva i förhållande till sina kamrater"⁴⁴, har central betydelse för elevers handlande och lärande.

⁴¹ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.

⁴² Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur. s.15.

⁴³ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.

⁴⁴ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur. s.16.

Nästa nivå är mesosystemet, som står för ömsesidiga relationer mellan mikrosystemen som barnet hamnar i till exempel mellan skolan och hemmet. Hur kontakten mellan dessa är har stor betydelse för hur det påverkar barnets utveckling. Detta kan bero på vilket synsätt man har. Till exempel om man ungefär ser på samma sätt på lärandet i skolan som i hemmet och om det finns en relation som bygger på ömsesidig respekt mellan hem och skola. Vidare diskuteras om det finns gemensamma mål för barnets lärande och om barnet bemöts med respekt i hem- och skolmiljö⁴⁵. Barnets utveckling och lärande påverkas även av system utanför mikrosystemen. Det finns faktorer i det system som Bronfenbrenner kallar exosystem som påverkar genom till exempel föräldrars arbetssituation. Denna nivå har inte barnen någon direkt kontakt med. Hur skolan är organiserad och vilka resurser den har och hur föräldrarna har det på sitt arbete är viktiga frågor att ställa på denna nivå⁴⁶.

Den yttersta nivån av Bronfenbrenners modell består av makrosystemet. Det består av samhällets övergripande mönster av ideologiska, historiska och politiska värderingar. Skolans styrdokument och läroplaner, pedagogiska tradition och synen på segregation är exempel på sådana förhållanden⁴⁷. Den pedagogiska tradition som barnet möter har betydelse för vilka egenskaper som utvecklas.

3.3 Sociokulturellt lärande

Olga Dysthes tankar om sociokulturellt lärande kan länkas ihop med ett systemteoretiskt förhållningssätt, då språket är vårt främsta verktyg för vårt lärande. Vikten av samtal är något gemensamt för såväl teori som förhållningssätt. Det gäller inte bara frågor som berör kränkande behandling utan även vid alla vardagliga situationer.

Genom tiderna har det funnits olika teorier om hur inläring går till. En av dem är behaviourismen eller empirismen som det också kallas, i denna teori tror man att lärande sker genom erfarenheter⁴⁸. Utvecklingen styrs utifrån. Ett synsätt kan vara enligt kognitivismen, där lärande sker genom insikt och förståelse. I denna gren menar man att utvecklingen sker inifrån. Det finns även en tredje inläringsteori, det sociokulturella perspektivet. Det är just detta som avsnittet kommer att handla om.

Den sociokulturella teorin utvecklades av Lev Vygotskij, som menade att människan är en kulturvarelse och att hon använder sig av kulturellt utvecklade redskap. Enligt Vygotskijs perspektiv föds människan till en förtolkad social och kulturell värld. Det sociala är det som utvecklar människan utifrån, och det biologiska påverkar människan inifrån. Utifrån den sociokulturella teorin ser man lärandet som deltagande i social praktik. Dysthe tolkar den sociokulturella teorin utifrån Vygotskij men också utifrån Bakhtin.

”Lärande har med relationer att göra; lärande sker genom deltagande och genom deltagarnas samspel; språk och kommunikation är grundläggande element i läroprocessen; balans mellan det individuella och det sociala är en avgörande aspekt på varje läromiljö; lärande är mycket mer än det som sker i elevens huvud och har att göra med omgivningen i vid mening”⁴⁹

⁴⁵ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur. s.17.

⁴⁶ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.

⁴⁷ Gunnarsson, B. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.

⁴⁸ Dysthe, O. (2001) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

⁴⁹ Dysthe, O. (2001) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur. s. 31

Dysthe skriver att det sociokulturella perspektivet tydligt visar att viljan beror på upplevelsen av meningsfullhet, vilket i sin tur beror på hur kunskap och lärande betraktas som viktiga i de grupper man ingår i. I vilken mån skolan kan skapa en god lärandemiljö och tillfällen som stimulerar till flitigt deltagande, hänger samman med motivation och meningsfullhet. Känner eleven sig uppskattad och accepterad i gruppen som någon som kan och betyder något, ger det drivkraft att fortsätta sitt lärande. Dysthe skriver även att både miljön hemma och i klassrummet spelar roll för elevernas motivation, och det är då av stor vikt att skapa en klassrumskultur där alla värdesätter lärandet, inte bara läraren. Lärande sker alltid och är situerat och sker invävt i den lärandes vardag.

Att kommunicera är enligt Vygotskij centralt för lärandet och att individer formas av kommunikationen runt omkring. Dysthe citerar Roger Säljö som skriver att språket är ett kollektivt, interaktivt och individuellt sociokulturellt redskap och fungerar som en länk mellan kultur, interaktion och individens tänkande. Språk och tanke hänger ihop då språket är länken mellan det yttre och det inre. Varje elevs unika röst och erfarenheter formas och utvecklas kontinuerligt i samspel med andra elevers yttranden. Språket kan ses som det viktigaste redskapet, både i dialog med andra och med sig själv genom tankar och frågor, men även genom skrivet språk. ”Språk och kommunikation är inte bara ett medel för lärande utan själva grundvillkoret för att lärandet och tänkandet skall kunna ske”⁵⁰ utan det skulle vi inte förstå.

Som tidigare nämnts finns det en nära koppling mellan språk och tanke, vidare är språket en skapande kraft i relation till andra människor.⁵¹ Mellan människors olika röster finns en skillnad som utgör en inlärningspotential. Denna flerstämmighet kan utnyttjas genom att vara medveten om den. En klass består av många individer där var och en har sin unika röst. Men enligt Dysthe utnyttjas inte dessa röster som kunskap, eleverna lyssnar inte på varandra, det som sägs har ingen status som kunskap. Den potentiella flerstämmigheten utnyttjas inte. Läraren behöver då hjälpa eleverna att utnyttja denna inlärningspotential för att flerstämmigheten skall komma fram.

⁵⁰ Dysthe, O. (2001). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur. s. 48.

⁵¹ Dysthe, O. (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

4 MATERIAL OCH METODREDOVISNING

I detta kapitel kommer vi att presentera de metoder vi valt för studien, även de avgränsningar och urval som gjorts beskrivs och diskuteras utifrån metodlitteraturen. Vidare tar vi upp etiska aspekter av intervjustudien. Därefter redogör vi för förberedelser, genomförande, bearbetning och utvärdering av intervjuerna. Slutligen problematiseras tillförlitligheten av undersökningen som följs av en redovisning av hur insamlingen av litteratur valts ut.

4.1. Val av kvalitativ metod

Utifrån vårt syfte och den tid vi hade till vårt förfogande valde vi att göra en intervju med halvstrukturerade frågor. Vi genomförde även en informantintervju i form av en fokusgrupp. Sharan B. Merriam beskriver att inom kvalitativ forskning utgår man från att det finns många verkligheter⁵². Världen är inte objektivt beskaffad utan snarare är en funktion av uppfattningar och samspel mellan människor. Hon menar vidare att verkligheten i kvalitativ forskning är mycket subjektiv som behöver tolkas snarare än att mätas vilket görs i kvantitativa studier. Staffan Stukát beskriver samma fenomen med att ”Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte generalisera, förklara och förutsäga”⁵³. Vår studie räknas då som kvalitativ eftersom vi utfört intervjuer med lärare från en grundskola och kommer då att tolka vad dessa har sagt. Merriam skriver att ett kvalitativt angreppssättets främsta syfte är att förstå innebörden av en viss företeelse eller upplevelse genom att förstå hur olika delar samverkar för att bilda en helhet⁵⁴.

Annika Lantz uttrycker att i en kvalitativ intervju ligger intresset i det subjektiva⁵⁵. Vidare skriver hon att i den öppna intervjun ställs frågor om hurdan något är och vilken mening det har. Detta gör att respondenten får chans att beskriva för denne betydelsefulla kvaliteter. Det är alltså respondenten som definierar och avgränsar fenomenet. Detta var viktigt för oss då vi ville veta olika lärares åsikter om olika företeelser. Här poängterar Lantz att man får olika definitioner från olika respondenter. I en strukturerad intervjustudie är svarsalternativen lika för alla respondenter. Som intervjuare utgår man från det kända där fördelen är att man kan dra slutsatser om kvantiteter, vilket försvåras eller omöjliggörs i de öppna intervjuerna. Vi valde därför en mellanväg det vill säga att utföra halvstrukturerad intervjuer. Varför vi valde denna form var därför att som Stukát skriver att då man som intervjuare inte har någon erfarenhet av intervjuteknik är det lämpligt att bestämma ordningsföljd och formulering av frågorna i förväg, för att på så sett kunna genomföra intervjun på bästa sätt⁵⁶. Här påstår även Lantz att ”Utan en intervjuplan är det lätt att glida iväg och skifta fokus”⁵⁷. Stukát skriver att denna metod ger möjlighet till att intervjuaren kan ställa följdfrågor som ”hur menar du med det” och ”kan du berätta mer?” vilket öppnar upp för nya infallsvinklar, mer uttömmande svar och då också möjlighet att nå djupare mening i vad respondenten svarar⁵⁸. Detta uttalande håller vi med om då det var precis det vi var ute efter i vår intervjustudie. Lantz skriver att det positiva med denna intervjuform är att den både ger fasta och öppna svar till skillnad från strukturerade intervjuer där det oftast är slutna frågor med förutbestämda svarsalternativ. En

⁵² Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

⁵³ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. s.32.

⁵⁴ Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

⁵⁵ Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur

⁵⁶ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁵⁷ Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur. s. 64.

⁵⁸ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. s.39.

nackdel med intervjuer kan dock vara som Stukát tar upp att ju större utrymme en intervju ger, desto bättre möjligheter för nytt och spännande material, men samtidigt minskar också jämförelsen mellan svara och då också svårigheten att tolka resultatet.

För att få en djupare förståelse för våra respondenter genomfördes även en informationsintervju med trygghetsrådet i form av en fokusgrupp. Varför vi samlade denna grupp var som Stukát skriver att en grupp är några som har något gemensamt⁵⁹. I detta fall tillhörde alla i trygghetsrådet en grupp som aktivt arbetar med frågor som behandlar kränkningar och mobbning. Stukát menar att det positiva med en gruppintervju är att man både kan få hela gruppens åsikt, men även individuella svar. Vidare skriver han att risken är att respondenterna påverkar varandra och att man då får en majoritetsåsikt vilket inte är någons direkta åsikt och att känslig information inte vågas utge.

4.3 Val av intervjupersoner

”Eftersom det är omöjligt att intervjuar alla, observera allting och samla in allt relevant material måste man välja någon form av urvalsmetod, antingen före eller under datainsamlingen” skriver Merrian⁶⁰.

På skolan som är en F-9 skola arbetar ca 65 lärare, pedagoger och förskollärare. För att få fram respondenter som var positivt inställda till att bli intervjuade tillfrågades skolans trygghetsråd om de kunde höra om det fanns någon i deras respektive arbetslag som skulle vilja bli intervjuad. Då detta fungerade mindre bra, kontaktade vi själva varje intervjuperson genom att gå runt på skola och fråga. Urvalet gjordes utifrån som Staffan Larsson skriver att ”... söker sprida sina intervjuer inte bara slummässigt, utan även till speciella grupper som kan tänkas tillföra nya uppfattningar.”⁶¹ Vi gjorde därför det medvetna valet att fråga lärare som arbetar på olika årskurser från hela skolan. Det blev en lärare från förskolan, en från förskoleklassen, två från år 4-6 och två som arbetar med år 7-9. Enligt trygghetsrådet är det små problem ju yngre barnen är, medan det blir mer invecklade och djupgående konflikter när eleverna kommer upp i åldrarna, dessa kulminerar i högstadiet. Utifrån detta uttalande sågs vikten av att sprida intervjuerna med lärare från hela skolan.

Vi valde vidare att intervjuar klasslärare då ämneslärare är mer distanserade eftersom de har många olika klasser och det då blev svårt för dem att få tid till det förebyggande arbete. Klassläraren har däremot en djupare relation till både elever och deras föräldrar. Intresset riktade sig på att intervjuar någon manlig lärare, för att se ifall det skilde sig något i dennes sätt att tänka i förhållande till kvinnliga. Vidare valdes två tämligen nyanställda, två som arbetat i några år kontra två som varit lärare under många år. Genom detta urval fick vi således en dynamik i vår urvalsgrupp och som Stukát skriver att ”Strävan är att få ett representativt stickprov, dvs. ett urval som ger en bild av populationen i miniatyr.”⁶². En population är grupp individer som har något gemensamt. I detta fall lärare som arbetar utifrån en gemensam handlingsplan. Vidare menar Stukát att ett urval som skall representera helheten är nödvändigt av framför allt tids- och kostnadsskäl. Vi hade trots allt bara 10 veckor till vårt förfogande att utföra detta examensarbete.

⁵⁹ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁶⁰ Merriam Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur. s. 65.

⁶¹ Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur.

⁶² Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. s. 57.

4.4 Förberedelse och genomförande av intervjuer

För att få en djupare förståelse för våra respondenter gjordes en informantintervju med trygghetsrådet i form av en fokusgrupp. Syftet var att få en djupare förståelse för skolans systemteoretiska arbetssätt och därmed också dess handlingsplan. Genom denna intervju kunde vi lättare bearbeta och skriva färdigt vår intervjuguide till lärarna. Trygghetsrådet som vi skrev om i början av arbetet, är de som har utarbetat kontaktskolans handlingsplan och är väldigt insatta i frågor rörande mobbning och kränkande behandling.

Efter informantintervjun sammanställdes och finputsades intervjuguiden som utgick ifrån studiens syfte och tre huvudfrågor. Då vi utgått från att respondenterna var väl insatta i vad systemteori innebar påverkade detta utformande av våra frågeställningar. Under huvudfrågorna skrevs en rad följdfrågor, vilka vi inte hade som avsikt att visa för respondenterna, utan var till för att få mer konkreta och tydliga svar. Härigenom fick vi fram vår intervjuguide till respondenterna⁶³. I denna undvek vi att ställa ”varför-frågor” som Merriam rekommenderar⁶⁴. Hon påstår att sådana frågor medför inte bara svårigheter när det gäller orsak och verkan, utan att de också kan leda till en oändlig följd av nya ”varför?”. Vi skrev dessutom öppna och inte ledande frågor med avsikt för att inte påverka respondenterna i en viss riktning.

Innan intervjun fick respondenterna veta vårt syfte och de tre övergripande frågeställningarna för studien. Dessa skickades via mail, med syftet att de skulle få chansen att börja fundera och reflektera kring det aktuella temat och inte bli stressade eller överrumplade av att inte veta vad de skulle bli intervjuade om. Ett medvetet val från vår sida var att inte ge respondenterna alla frågorna från intervjuguiden i och med att vi inte ville färga lärarnas svar på något sett. Det viktiga för oss var att de skulle utgå ifrån sig själva och vad de tyckte och tänkte här och nu och inte som risken kan vara att de började prata med sina kolleger om frågorna och på så sätt svara som någon annan tycker.

Innan intervjun frågade vi respondenten om lov att använda oss av bandspelare. Här tillade vi också att vi härigenom ville minimera risken att missa något viktigt som sades. Dessutom upplyste vi respondenterna om att vi inte skulle använda oss av hela inspelningsmaterialet, utan bara ta ut det som vi tyckte var mest väsentligt för vår studie. Stukát skriver att för att spara tid och bortse från det mindre intressanta och relevanta för undersökningen, förekommer det bland forskare att man skriver ut de särskilt intressanta delarna av inspelningen⁶⁵.

På grund av tidsbrist blev vår första respondent som en pilotstudie inför de övriga intervjuerna. Läraren blev på så sätt vårt test främst för att undersöka förståelsen av våra frågor. Här skriver Merriam att vi som intervjuar i början måste ta redan på om frågornas formuleringar är helt klara för respondenten. Vidare menar hon att frågorna måste kunna ställas med vanliga ord och att ”om man använder ett språk som svarspersonen förstår, termer och begrepp som speglar dennes världsbild, kommer detta att ge bättre kvalitet på den information man får under intervjun.”⁶⁶. Detta behövde vi inte tänka så mycket på då respondenterna var väl insatta i ämnet som de intervjuades i. Även Staffan Larsson nämner detta om att prova sina intervjufrågor med att ”...först när man vet hur någon svarat, kan man

⁶³ Se bilaga 3

⁶⁴ Merriam Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

⁶⁵ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁶⁶ Merriam Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur. s.63.

formulera om frågan så att man ökar sannolikheten för att få fram ett svar på den frågan som intervjuaren avsett att få svar på”⁶⁷. Utifrån pilotstudien förtydligades några av frågeställningarna och ordningen ändrades på vissa. Till resterande respondenter höll vi oss därefter till den något ändrade intervjuguiden. Detta tar Idar, Holme & Krohn att ju fler ändringar som görs under studiens gång, desto större riska att få olika slags information från de olika respondenterna. Detta gör då att tolkningen inte blir entydig⁶⁸.

Vi valde att genomföra alla intervjuer i kontaktskolans lokaler. Detta för att respondenterna som Stukát menar att man bör vistas i en miljö som skall vara så ostörd som möjligt och där de känner trygghet⁶⁹. Dessutom skulle respondenterna inte behöva genomföra tidskrävande resor. Alla lärare intervjuades enskilt förutom fokusgruppen som bestod av fyra personer och intervjuades tillsammans. Varje Intervju tog mellan 30-40 minuter.

Under intervjun närvarade båda skribenterna, men dock med olika roller. Medan en utav oss ställde frågorna från intervjuguiden, antecknade den andre. Det positiva med att vara två skriver Stukat är att ”Två personer kan upptäcka mer än vad en person gör”⁷⁰. För att inte missa väsentlig fakta under intervjuerna spelades dessa in. Dessutom antecknade vi också, som en back up ifall något skulle gå fel vid inspelningen eller ifall någon inte ville bli bandad. Att bara anteckna hade inneburit som Lantz skriver att man kan missa viktig fakta i och med att anteckningarna sker utefter ens egen förståelse⁷¹. En utav respondenterna tyckte att det var obehagligt att bli bandad. Självklart accepterades respondentens önskan och intervjun protokollfördes istället. De genomförda intervjuerna skrevs sedan ut i sin helhet.

4.5 Bearbetning av intervjusvar

För att analysera textmaterialet använde vi oss av meningskoncentration, en av de analysmetoder som Kvale tar upp i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Metoden bygger på 5 steg⁷², där det första steget är att läsa igenom hela intervjun att få en känsla av helheten. Det andra steget är att fastställa meningsenheter som uttrycks av intervjupersonen. Sedan formuleras det tema som dominerar en naturlig meningsenhet så enkelt som möjligt. Här försöker forskaren tolka intervjupersonens svar utan fördomar och tematisera uttalandena utifrån hennes synvinkel sådan den uppfattas av forskaren. Det fjärde steget är att ställa frågor till meningsenheterna utifrån undersökningens speciella syfte. Till sist knyts hela intervjuens centrala icke överflödiga teman samman i en deskriptiv utsaga⁷³.

För att kunna analysera materialet skrevs intervjuerna ut från våra sex respondenters på papper. Därefter genomfördes en stor mängd läsning och reflektion för att fördjupa vår förståelse för det insamlade materialet. Efter återspeglingsen sammanställdes det viktigaste från varje fråga och jämfördes, varpå vi fick fram dess likheter och skillnader. Larsson skriver att ”det är genom att jämföra skillnader som en uppfattning får en gestalt - genom kontrasten till andra uppfattningar ser man det karaktäristiska för en uppfattning”⁷⁴. Larsson skriver

⁶⁷ Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur. s.27.

⁶⁸ Idar, M. Holme, B. & Krohn, S. (1991). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

⁶⁹ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁷⁰ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. s. 41.

⁷¹ Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur. s.67.

⁷² Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. s.177.

⁷³ Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. s.177.

⁷⁴ Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur. s. 31.

vidare att det finns skäl att anta att jämförelser är ett karaktärsdrag för all kvalitativ analys⁷⁵. Vidare sammanfattades och analyserades intervjustvaren utifrån fem rubriker som växt fram med utgångspunkt i studiens tre övergripande frågor. För att göra resultatet av intervjustudien lättöverskådlig delades rubrikerna vidare in i underrubriker. Vi valde således att inte redovisa varje respondents svar enskilt då vi ville att läsaren mer effektivt skulle kunna följa med i vårt resonemang.

4.6 Utvärdering av intervjustudie

Den undersökningsmetoden som vi ansåg var bäst lämpade sig för att få svar på våra frågeställningar var att genomföra intervjuer. Det var inte svårt att få tag i intervjustudenter på kontaktskolan. Det var dock svårt att få ta del av deras dyrbara tid. Alla de lärare utom en som tillfrågades var intresserade av att delta. Den person som tackade nej gjorde det på grund av tidsbrist. Även de som deltog i studien hade svårt för att klämma in intervjun i sitt schema men lyckligtvis gick det vägen. Metoden som användes för att analysera intervjustudiematerialet tog en hel del tid men gav i slutänden ett lättöverskådligt resultat.

4.7 Etiska överväganden

Innan intervjuerna diskuterade vi igenom hur vi skulle göra för att konfidentialiteten skulle bevaras. Detta betyder enligt Stukát att hänsyn till den medverkandes anonymitet måste tas för att inte röja någon av intervjustudenternas identitet⁷⁶. Då det bara var en man som deltog i undersökningen var det särskilt viktigt att inte skriva ut vare sig namn, kön eller vilken årskurs personen i fråga arbetar i. Detta var vi medvetna om i så väl utskriften av intervjun som vid rapportering och analys, just att inte försäga sig genom att skriva "han tyckte" utan skriva "läraren tyckte". Dessutom var det även viktigt att inte skriva ut vilken årskurs de övriga respondenterna arbetar i då det fanns en risk att vi då röjer deras identitet.

Före alla intervjuerna skickades studiens övergripande syfte och frågeställningar för att respondenterna skulle känna samtycke till att delta⁷⁷. Vid intervjutillfällena poängterades deras anonymitet i studien och att materialet endast skulle användas i denna studie och att den enbart var representativ för kontaktskolan. Varje intervjustudent blev lovad att få utskriften av intervjun för att se om det var något som vi tolkat fel eller om något kom ut fel som personen ville ta tillbaka⁷⁸. Deltagandet i intervjun var helt och hållet frivilligt. Dessutom, som vi tidigare påpekat, informerades respondenterna om att det inte fanns några svar som var rätt eller fel utan att det var dennes åsikt vi var intresserade av.

Stukát tar upp etikregler enligt HSFR⁷⁹, där fyra krav presenteras: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekavet⁸⁰. Kraven avser att skydda den som intervjuas mot etiska dilemman. Dessa har vi beaktat i ovanstående resonemang.

⁷⁵ Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur. s. 31.

⁷⁶ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁷⁷ Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

⁷⁸ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁷⁹ Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning

⁸⁰ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

4.8 Avgränsningar

Alla skolor i den kommun där kontaktskolan är verksam arbetar utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt. Vi har valt att begränsa undersökningen till att omfatta en skola det vill säga kontaktskolan. Hela kontaktskolans personal arbetar utifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt, men vi valde att endast ta med förskollärare och lärare, detta för att se hur förhållningssättet yttrade sig utifrån ett lärarperspektiv. Elevernas, föräldrarnas och all övrig personals perspektiv valdes bort då lärarperspektivet var det som var mest relevant för undersökningen. Att ta elevernas perspektiv skulle vara en egen undersökning. Det personliga intresset styrde till viss del vår undersökning då vi inom kort är färdiga lärare.

En annan avgränsning var att vi enbart genomförde en kvalitativ studie och valde därför medvetet bort kvantitativa undersökningar eller observationer. Båda metoderna är tidskrävande och det sistnämnda också situationsberoende. Dock kom skolan att genomföra en kvantitativ studie på egen hand, genom att alla elever fick svara på enkätfrågor rörande trivseln i klassen och på skolan. Vi var med och utformade dessa enkäter, då tanken fanns att ha med dessa i studien, men på grund av tidsbrist hann vi inte själva genomföra dem. Kartläggningen om trivseln låg även utanför uppsatsens syfte och frågeställningar, även om lärarnas syfte utifrån ett elevperspektiv hade med deras arbetssätt att göra.

4.9 Vetenskaplig tillförlitlighet

Studien gjordes utifrån en kvalitativ metod där individer från en specifik skola var huvudpersonerna. Intervjuerna som gjordes med ett urval av lärare från en skola, bandades och skrevs sedan ut till text. Enligt Kvale är det utskrivna materialet inte en grundläggande källa utan en konstruktion av data. "... den muntliga kommunikationen har blivit skriftlig"⁸¹. Efter denna utskrivning av data skickades texten tillbaka till respondenterna, för att de skulle få möjlighet att kontrollera våra tolkningar.

Då skrifterna från varje intervju komprimerats hade skribenterna gjort vissa bedömningar och avgörande om vad som var relevant enligt dem för studien. Detta gjorde då att mätnoggrannheten eller reliabiliteten blev mera osäker. När man har med människor att göra är det nästintill omöjligt att göra studien objektiv. Detta för att personerna som intervjuats kan tolkas utifrån bland annat bakgrund och kunskap. Här tar Gilje & Grimen⁸² tar upp detta fenomen som tyst kunskap, sådan som inte formuleras eller uttalas. Här tilläggs att det är viktigt att tänka på att de medverkandes förförståelse hänger samman i ett system där allt bygger på varandra. För intervjuaren var det av stor vikt att vara medveten om att respondentens förförståelse kan förändras under tiden genom nya erfarenheter och möten⁸³. Då personerna ifråga har olika ålder, kön och arbetslivserfarenhet kunde deras tolkning och uttryck av det systemteoretiska förhållningssättet skifta, vilket kunde prägla resultatet.

Enligt Gilje & Grimen kan studien ses som hermeneutisk och då var det viktigt att belysa subjektiva inslag i tolkningen⁸⁴. Hermeneutik härstammar från det grekiska ordet

⁸¹ Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

⁸² Gilje, N & Grime, H. (2004). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

⁸³ Gilje, N & Grime, H. (2004). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

⁸⁴ Gilje, N & Grime, H. (2004). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

förklaringskonst och syftet var just som nämnts ovan att försöka undanröja subjektivitet eller klarlägga subjektiva inslag i tolkningar av meningsfulla fenomen. Ett hermeneutiskt angreppssätt används främst inom samhällsvetenskapen där man tolkar människors agerande, resultat av agerande eller de normer som lett fram till agerandet. Detta kan inte göras på liknande sätt inom naturvetenskapen då de inte går att mäta sådana mänskliga fenomen genom empiriska studier.

Vid de intervjuer som gjorts deltog båda skribenterna, vilket kan göra studien blir mera tillförlitlig då mer information registreras av två åhörare än när man intervjuar ensam⁸⁵. Det var meningen att alla intervjuerna skulle bandas, men då en av respondenterna inte ville bli inspelad accepterades detta. Detta kan ses som en reliabilitetsbrist, då feltolkningar kan uppstå vid analysen av intervjun⁸⁶. Väsentlig information kan ha gått om intet. Flertalet av de intervjuade reagerade på att bli inspelade. Detta kan också ha en inverkan på svaren då personen i fråga kan bli hämmad eller nervös av detta.

För att vara säkra på att intervjufrågorna var lätta att förstå och hade fokus för det studien avsåg, gjordes en pilotstudie med den första respondenten. Detta kan anses öka studiens validitet. Frågorna kan ändå missuppfattas då de av respondenterna tolkas utifrån sina egna erfarenheter, vilket nämns av Gilje & Grimen "samhällsforskare måste förhålla sig till en värld som redan är tolkad av de sociala aktörerna själva"⁸⁷ då vi lagt märke till att vissa inte riktigt svarade på det som frågan avsågs för. Urvalet till intervjuerna gjordes genom att välja ut lärare från skolans alla stadier, detta för att få en så vid uppfattning om det systemteoretiska förhållningssättet som möjligt, både i tänkande och praktiskt arbete. Genom de intervjuer som gjorts anser vi, för studiens omfång, att de har varit tillräckligt många för att få fram den variation av värderingar vi var ute efter. Studien avser endast att utvärdera hur lärare på en specifik skola arbetar för att förebygga kränkande behandling utifrån skolas handlingsplan, och kan därför ses som ett gott mätinstrument just i detta sammanhang. Därmed är studien enbart representativ för kontaktskolan och de lärare som arbetar där.

Studien skulle ha kunna bli än mer omfattande och sann om observationer av lärarnas arbetssätt gjorts, men med tanken på tid utgjorde detta en begränsning. För att få in mera data till intervjuerna skulle även en enkätintervju ha kunnat göras, men då hade studien blivit mera styrd och vi hade inte kunnat ställa de följdfrågor vi ville.

4.11 Litteraturinsamling

Den litteratur som använts i uppsatsen har till största delen inhämtats från Halmstad Högskolans bibliotek. För att få fram relevant litteratur genomsköptes uppsatser som berörde liknande ämne som denna uppsats, dessa hittade vi via GUPEA. Vid sökningen användes sökmotorerna Gunda och Hulda från Göteborgs universitets bibliotek⁸⁸ respektive från Halmstad högskolas bibliotek⁸⁹. Den elektroniska sökmotor som användes var *google*⁹⁰. De

⁸⁵ Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

⁸⁶ Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur.

⁸⁷ Gilje, N & Grime, H. (2004). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

⁸⁸ <http://webbgunda.ub.gu.se/cgi-bin/chameleon>

⁸⁹ <http://bibweb.hh.se/sv/katalog/simple.lasso>

⁹⁰ www.google.se

ord som söktes på var bland annat systemteori, mobbning, kränkande behandling och skolverket. Vidare fick vi tips om metodlitteratur av vår handledare.

Vi valde främst litteratur från källor som vi anser vara tillförlitliga, då menar vi böcker skrivna av erkända forskare. Anna Boije kan även ses som en god källa då hennes kunskaper inom systemteori används bland annat av den kommun som kontaktskolan tillhör. Flertalet av böckerna är utgivna av Studentlitteratur och då utgick vi från att de var tillförlitliga. Källor som vi aktat oss för, var elektroniska webbsidor som susning.nu och Wikipedia, då dessa anses vara fria encyklopedier där vem som helst kan gå in och skriva det som de tycker är mest sant. I sammanhanget var det av stor vikt att få primärkällor genom lärarna själva. I valet av litteratur tänkte vi också på att använda så färsk vetenskap som möjligt, därför har vi inte med litteratur som är äldre än 20 år.

5 RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel redovisar vi för resultaten av våra genomförda intervjuer. Varje resultatavsnitt följs av ett stycke där vi analyserat vad vi kommit fram till av studien. Resultat och analys ställs mot våra tre övergripande frågeställningar. Analysen kopplas samman med bakgrund av teori, det resultat vi fått ut av intervjuerna och även våra egna tankar och reflektioner kring kontaktskolans handlingsplan och arbetssätt. Undersökning har störst relevans för kontaktskolans framtida arbete med det förebyggande arbetet. Detta då vi har fått fram viktig information om vad lärarna saknar och önskar, för att på så sätt bli ännu bättre på att förebygga kränkningar och mobbning.

För att tydliggöra studiens syfte inför resultat- och analysredovisningen, utgår vi från våra tre huvudfrågeställningar:

- 1. På vilket sätt tycker lärarna att ett systemteoretiskt förhållningssätt stöttar dem i sitt dagliga arbete att förhindra kränkningar och mobbning?*
- 2. Hur arbetar lärarna i praktiken för att förebygga kränkande behandling?*
- 3. Vad kan skolan/handlingsplanen bidra med för att lärarna skall känna sig ännu mer professionella i sitt arbete mot kränkande behandling?*

5.1 Resultat av det systemteoretiska tänkandets stöttning för lärarna

Vikten av kommunikation

Två utav lärarna anser att deras arbete stöttar dem, att skapa ett kommunikativt klimat för att stämningen i klassrummet ska bli så god och trevlig som möjligt. Alla de som undervisar uttrycker vikten av kommunikation och att man genom samtal kan lösa det mesta.

Alla får komma till tals

Samtliga pedagoger utom en uttalar att det är angeläget att eleverna får komma till tals och får säga vad de känner, tycker och tänker. Här läggs även vikt på att man som vuxen lyssnar in utan att avbryta.

Inga syndabockar eller offer

Vidare anser alla lärarna att man inte talar om syndabockar eller offer, det vill säga att man inte hänger ut eller dömer någon i förväg. Enligt en av lärarna fokuserar man på det som är runt omkring eleven i stället för på personen i fråga, att man försöker motverka tråkiga beteenden istället för personen.

Har rätt till sin upplevelse

Tre av pedagogerna trycker på att alla elever har rätt till sin egen upplevelse av situationer och har därför rätt till att förklara sitt handlande. Tre av lärarna uttrycker att elevens eget ansvar i konflikter skall uppmärksammas.

Pratar med och inte om

En av lärarna anser att genom det systemteoretiska förhållningssättet pratar man med varandra istället för om.

Vuxen förebild och ett gemensamt bemötande

Två av lärarna tycker att man ska bemöta eleverna som en vuxen förebild och tror därmed att eleverna agerar som läraren gör. Förhållningssättet bidrar till enligt en utav lärarna att eleverna blir bemötta på samma sätt var de än är på skolan. Två av dem som undervisar anser att öppenhet och förmåga att lyssna är viktigt i bemötandet av eleverna.

Direkt agerande

Överlag stöttar förhållningssättet lärarna till att agera direkt mot kränkande behandling. En av lärarna säger att det är "allas skola och allas elever" då måste man ta ett gemensamt ansvar. I övrigt tar pedagogerna tag i små konflikter för att förebygga uppkomsten av stora. Genom detta upplever eleverna att lärarna tar dem på allvar. Tre av dem som undervisar anser att faktorer runt omkring eleverna påverkar dem på olika sätt. Det kan vara saker som hänt tidigare, missuppfattningar eller stressade situationer.

Toleransnivån är noll

Alla lärarna agerar direkt om de ser en konflikt uppstå. De frågar vad som hänt och lyssnar på var båda parter har att säga. Toleransnivån för kränkande behandling ligger på noll anser flera av lärarna.

5.1.1 Analys det systemteoretiska tänkandets stöttning

Det systemteoretiska arbetet kan stötta lärare till att skapa ett kommunikativt och positivt klassrumsklimat. Det stöttar vidare lärarna i undervisningen genom att alla får komma till tals, inga syndabockar eller offer utses, genom att alla har rätt till sin upplevelse och att man pratar med och inte om varandra för att skapa öppet klimat. Dessa påståenden bekräftas av Boije och till viss del av Andersson. Vi anser att det kan vara väldigt lätt för lärare att ha förutfattade meningar och på så sätt utse syndabockar i skolmiljön. Ett systemteoretiskt förhållningssätt ger då bra verktyg för att motverka detta. Här är det av viktigt att regelbundet prata och diskutera sitt förhållningssätt för att inte falla tillbaka till gammalt egenpåhittade tanke- och arbetssätt.

I resultatet har en stöttning visats sig vara vikten av att kommunicera. I lärarnas arbete är det avgörande i samtal med andra lärare, sättet man bemöter elever, föräldrar och alla övrig personal på skolan. Alla är en del av samma system, skolan. I detta system påverkas alla av varandra vilket tas upp av både Öqvist, Boije, Andersson och Bronfenbrenner. Ännu en stöttning är att alla pedagoger på skolan tar ansvar och agerar direkt när kränkningar uppstår, vilket går hand i hand med vad som står i Lpo94, att tendenser till trakasserier aktivt skall bekämpas. För att detta bemötande skall fungera måste alla se sig själva som en del utav systemet där de känner sig delaktiga som viktiga komponenter. "Det är allas skola och allas elever" det vill säga att man gemensamt tar ansvar. Detta beskriver Öqvist som ett cirkulärt system där det inte finns någon start eller ändpunkt. Genom att skolans lärare anser sig ha nolltolerans när det gäller kränkningar, kan det ses som ett övergripande mål för att skapa en trygg lärandemiljö. Att ha ett mål och en tydligt riktad verksamhet ger skolan den vision som skolverkets riktlinjer strävar efter, vilket även det ger stöttning till lärarna. Om man inte skulle ha detta tydliga tankesätt, skulle det leda till tror vi, att lärarnas arbete rörande konflikthantering spretar åt olika håll, även om skolan har en handlingsplan.

En annan stöttning är synen på elevers beteenden, där man försöker få eleverna att förstå att det är tråkiga beteenden som läraren vill motverka, inte eleven som person. Boije instämmer i detta och menar vidare att fokus skall ligga på möjligheter och inte på problemområden. Vi

tycker att ett sådant tankesätt vidare skulle kunna bidra till att stärka elevernas självförtroende då den inte pekats ut direkt som felande. Boije och Andersson skriver att genom detta kommer man bort ifrån låsningar som uppstår vid både anklagelser och försvar. Öquist tar upp att verkligheten tas emot precis som den är, utan att man låter bilden störas av en mängd föreställningar och antaganden om hur saker och ting borde vara. I ett vidare perspektiv tror vi att genom en förankring av tankesättet i skolor, kan man komma bort från olika anklagelser som syftar på personangrepp, till exempel kopplat till personers ursprung. Detta kan då på längre sikt motverka rasism, vilket starkt tas upp i barn- och elevskyddslagen.

Studien har visat att lärarna får den största stötning av varandra i arbetet genom diskussioner och samtal. Dysthe skriver att språket är vårt främsta verktyg i relation till andra människor. Därför tycker vi att skolor borde ta tillvara på all den kunskap som lärarna besitter, genom att de får mer utrymme till diskussioner, för att på så sätt lära av varandra. Studien visar att lärarna diskuterar, men inte så ofta under organiserade former, vilket då är en fråga till skolans ledning att ta ställning till.

5.2 Resultat av hinder och svårigheter på vägen för att kunna arbeta systemteoretiskt

Personal- och tidsbrist

Två av pedagogerna tycker att personalbrist kan ses som ett hinder för arbetet. Den ena anser att läraren inte räcker till då läraren under vissa delar av dagen får arbeta ensam. Större delen av lärarna uttrycker tidsbrist som ett hinder som kan vara frustrerande då man inte hinner med det man skulle vilja. De anser att det kan leda till att man får prioritera bort det förebyggande arbetet.

Lokaler

Hälften av dem som undervisar tycker vidare att lokalerna hindrar dem, då de uttrycker att de måste sitta ostört vid samtal. En av dessa lärare tycker att lokalerna inte är anpassade för dagen verksamhet i skolan och ger kommentaren ”det finns ingen vuxen arbetssituation där man sätter 30 människor på 50 kvadratmeter, det är en löjlig tanke helt enkelt”. Två av lärarna har uttryckt att skolan är för individcentrerad, även då eleverna måste lära sig att de är del av ett samhälle. ”Vi är inte människor därför att vi är individer utan vi är människor för att vi är sociala varelser”.

Upprätthållandet av systemteorin

Flertalet av pedagogerna har avvikande åsikter om vad som är hinder för dem i arbetet. En av dem tror att det är svårt att hålla systemtänkandet inom konflikthantering aktuellt under hela grundskolan. Vidare anser samma lärare att färre vuxna ser barnen när de är i de tidigare åren medan fler lärare möter dem i de högre årskurserna. Läraren uttrycker att det är ett hinder att vissa lärare blundar för saker som händer och att de inte bryr sig om att följa upp. Vidare menar en annan lärare att det är svårt att veta hur man ska förhålla sig till de äldre eleverna när det väl händer något.

Yttre påverkningar

En pedagog tycker att det är påfrestande att arbeta med systemteori då man lätt tar med sig jobbet hem. Ytterligare en lärare sticker ut i sina åsikter och menar att det kan vara ett hinder för undervisningen när eleverna inte mår bra, då spelar det ingen roll vad man försöker lära dem. Vidare tycker samma lärare att det är svårt att få eleverna att inte ta tillsägningar personligt utan att det är beteendet man ogillar. Slutligen anser en av dem som undervisar att

föräldrarnas negativa tankar om hur skolan behandlar deras barn kan vara ett hinder. Läraren upplever även att eleverna tycker det är jobbigt när läraren lägger sig i deras konflikter. Saker som kan ligga utanför lärarens kontroll är elevernas inställning till ringsamtal och hur man löser djupare fall av konflikter, vilket två lärare uttrycker som hinder.

5.2.1 Analys av hinder och svårigheter

Av resultatet har vi kunnat utläsa flera yttre faktorer som lärarna ser som hinder, för att kunna utföra sitt arbete genom systemteori på ett tillfredställande sätt. Några av dessa är personal-, tids- och lokalbrist. Om man inte har tillräckligt av dessa faktorer blir möjligheten att sitta ner med elever i samtal ogenomförbart. Detsamma gäller också för ringsamtal och andra förebyggande övningar.

En av lärarna tar upp vikten av bra lokaler genom att jämföra med en vanlig arbetsplats, ”det finns ingen vuxen arbetssituation där man sätter 30 människor på 50 kvadratmeter, det är en löjlig tanke helt enkelt”. Detta är en fråga om hur skolans verksamhet är uppbyggd idag, men skulle egentligen tas upp på politikernivå. Frågan berör inte bara hur lokalerna är uppbyggda, utan även hur samhället förändrat skolan, genom att den blivit mer individcentrerad från katederundervisning till eget arbetet.

När det gäller tidsbrist, anser flera av lärarna att det kan vara frustrerande, då man inte hinner med det man skulle vilja, vilket bidrar till att det förebyggande arbetet blir lidande. Det kan leda till att man får ta tag i konflikterna när de blivit större. Detta anser vi vara en viktig fråga för skolans ledning. Samtidigt som eleverna skall må bra, så handlar det om att lärarna måste få en hållbar arbetsmiljö, där de inte kan lägga ner oändligt med tid. Det förebyggande arbetet blir därför en prioriteringsfråga, som borde diskuteras bland och med all skolans personal.

”Vi är inte människor därför att vi är individer, utan vi är människor för att vi är sociala varelser. Annars vore vi bara djur, så att säga och då går det snett”. Återigen dras paralleller till individcentrering, vilket motsäger hela det sociokulturellt lärande, där man lär i samspel med andra. Dessutom talar individcentrering mot den utvecklingsekologiska modellen och det som författarna Boije, Andersson och Öqvist tar upp om systemteori, nämligen att vi påverkas av varandra i de olika systemen. Detta kan tolkas hur stor vikt det har att utgå från gruppen i stället för bara enskilda elever.

Studien visar på ytterligare hinder som har karaktär av yttre påverkan. Dessa kan vara icke samarbetsvilliga föräldrar och konflikter som ligger utanför lärarnas kontroll. Det system som lärarna ingår i enligt Bronfenbrenner, behöver då vidgas och instanser från yttre system får komma till undsättning. Detta visar på som Öqvist säger att skolan ingår i ett cirkulär system, där många faktorer får lov att påverka varandra. Vi tycker att som lärare, är det en fördel att man förstår vikten av att tillhöra ett stort system. Det blir då lättare att använda dess fördelar och förståelsen för elever ökar. Genom det systemteoretiska förhållningssättet är lärarna enade i samma system och är därför aldrig ensamma i arbetet mot kränkande behandling.

5.3 Resultat av lärarnas förebyggande arbete utifrån systemteori

Olika användbara verktyg

Två av pedagogerna anser sig själva vara de bästa verktygen i arbetet mot kränkande behandling. Fyra av lärarna använder sig av materialet Lions Quest i sitt förebyggande arbete.

Vidare använder lärarna material ifrån böckerna *Grus eller Glitter* och *Gruppen som grogrund*. Vid ringsamtal använder sig två av lärarna av de riktlinjer för ringsamtal som är utformade av Anna Boije.

Schemalagd tid

Fyra av sex av dem som undervisar schemalägger det förebyggande arbetet för att det alltid ska finnas tid för det. Vidare tar alla lärarna upp saker med klassen när konflikter uppstår.

Långsiktiga och kortsiktiga mål

Två av dem som undervisar anser att trygghet och självförtroende tillhör de långsiktiga målen. En lärare tycker att konflikthantering skall ses på lång sikt i arbetet. Vidare tycker två lärare att det långsiktiga arbetet skapar goda samhällsmedborgare, som lärt sig att "samtala vid konflikter, i stället för att använda nävarna". På kort sikt anser två lärare att det blir lugnare i klassrummet medan en tredje tycker att förhållningssättet bidrar till att eleverna blir trygga. De tre övriga pedagogerna tar upp olika saker som kan ses som kortsiktiga mål, att det skall vara roligt att gå till skolan utan att bli utsatt, att eleverna skall kunna mötas på ett bra sätt och att man förhindrar att negativa roller i klassen blir permanenta..

Ringsamtal, samarbets- och värderingsövningar

I det förebyggande arbetet använder majoriteten sig av ringsamtal i olika former av grupper. Två utav lärarna anser dock att det kan gå inflation i användandet av dem, då eleverna kan uppleva att det är tråkigt och inte ger dem något. Båda menar att det inte är mängden av samtal som räknas, utan kvaliteten. Fyra av lärarna arbetar med samarbets- och värderingsövningar. En annan av lärarna tar tag i konflikter när de händer. Vidare menar samma lärare att det är viktigt att i dagssituationer och i undervisning integrera det förebyggande arbetet.

Inte hänga ut elever eller ignorera kränkningar

En annan pedagog tycker att det är en balansgång att tackla små kommentarer som uppkommer i undervisningen, för att inte hänga ut någon. Läraren anser att man aldrig skall ignorera kränkningar.

Umgås i andra miljöer och vidga sina vyer

En lärare tror att alla former av förebyggande arbete inte behöver genomföras i klassrummet. Detta för att eleverna skall kunna umgås i andra miljöer än i klassrummet. En annan kommentar är att man skall försöka vidga sitt seende för att analysera vilka faktorer som bidrar till varför olika situationer uppkommer.

Lösning av kränkningar

En lärare menar att man inte ältar konflikten utan vill se framåt för en positiv utveckling, för att tillsammans hitta en lösning. Om inte kränkningarna kan lösas mellan elever genom samtal, kontaktas föräldrarna säger flera av lärarna.

5.3.1 Analys av lärarnas förebyggande arbete

Enligt Lpo94 skall tendenser till trakasserier aktivt bekämpas. Detta visar studien att pedagogerna på skolan gör, genom kommunikation i form av bland annat ringsamtal. På så sätt kan de tillsammans med eleverna lyfta tendenser till kränkningar, genom att utveckla

elevernas tankar och föra dem vidare i resonemanget. Följs inte konflikterna upp ges elever inte heller de förutsättningar som de behöver för att lösa dem.

På det sätt som lärarna arbetar med ringsamtal kan kopplas till ett sociokulturellt lärande, i och med att det sker ett samspel mellan elever genom kommunikation. Ventileras då elevernas olika upplevelser genom ringsamtal om kränkande behandling och andra erfarenheter från vardagen, stöttar det också eleven i sina tankebanor för att så småningom handla på ett bra sätt. Som vi tidigare nämnt innefattar systemteori ett cirkulärt tänkande vilket Öqvist skriver, att tanke och handling inte kan delas på. De mål för ringsamtal som Boije beskriver går hand i hand med systemteoretiskt förhållningssätt. I påverkan av en god och trygg miljö i skolan kan eleverna tänka och handla på bra sätt. Vilka normer, värderingar och hur demokrati präglar skolan, påverkas också utifrån dessa system, ifrån hemmet, lärare, personal och andra elever på skolan. Genom att då ha ett gemensamt förhållningssätt om agerande och bemötande som grund, håller vi med om att som ett tidigare examensarbete skriver att alla blir vinnare i slutändan.

Studien visar att lärarna i sitt förebyggande arbete mot kränkande behandling, använder de sig av olika verktyg, såsom ringsamtal, samarbets- och värderingsövningar. Det material som då används är bland annat Lions Quest, *Gruppen som grogrund* och *Grus & Glitter*. Vidare visar studien att ett av de mest användbara verktygen är lärarna själva, då flera av pedagogerna kopplar verkliga händelser direkt till undervisningen. Resultatet av vad lärarna säger om de långsiktiga målen, är att bygga upp självförtroende och trygghet hos eleverna, för att på så sätt skapa ett gott och trevligt klimat, där de lär sig att "samtala vid konflikter, i stället för att använda nävarna". Detta anser vi kan kopplas samman med Lpo94, som strävar efter att eleverna skall känna sig trygga i sin lärandemiljö. På kort sikt tror lärarna från studien att det förebyggande arbetet leder till ett lugnare klassrum, att eleverna tycker att det är roligare att gå till skola och att det kan hindra negativa roller från att bli permanenta. Av dessa påståenden tycker vi att man kan utläsa vikten av förebyggande arbete. I vissa situationer kanske man behöver arbeta mer förebyggande, om man bygger en stabil grund vinner lärarna på det i det långa loppet. Majoriteten av lärarna schemalägger det förebyggande arbetet, för att vara säkra på att det hinns med, medan vissa inte gör det. Vi anser att detta inte borde kunna vara ett val av lärarna, utan skulle ligga obligatoriskt som ett ämne. Därigenom skulle det då inte ges möjlighet till att prioriteras bort. I riktlinjerna från skolverket står det att det förebyggande arbetet i skolan är långsiktigt och skall integreras som en naturlig del i skolans övriga arbete.

Studien uttrycker att om konflikter inte kan lösas elever emellan genom samtal, kopplas föräldrarna in. Vid samtal beskriver Boije att man fokuserar på här, nu och framåt för att på så sätt skapa strategier och överenskommelser. En lärare menar att man inte skall älta konflikten, utan se framåt för en positiv utveckling, för att tillsammans hitta en lösning. Vi tror att det kan vara svårt att inte se till vad som hänt tidigare, då det kan vara delar av det som gjort att konflikten uppstått. Samtidigt är det positivt att blicka framåt i och med att elever inte kan göra något gjort.

5.4 Resultat av vad lärarna saknar och önskar i arbetet mot kränkande behandling

Delaktighet av föräldrar

Fem av dem som undervisar hade velat göra föräldrarna mer delaktiga i skolans verksamhet för att öka deras förståelse, dels för skolans arbetssätt mot kränkande behandling och dels för att de ska se sina barn i skolmiljön. En av lärarna önskar ett mer gemensamt ansvar hos dem för kommunikationen med föräldrarna, för att de skall höra fler röster gällande deras barn.

Tid, plats och regelbundna diskussioner

Tre av pedagogerna önskar mer tid till arbetet både när det gäller det förebyggande arbetet och vid uppkomna situationer. Även tid till att diskutera frågor utöver deras planeringstid önskas. Två av lärarna saknar plats till att genomföra samtal. Majoriteten av pedagogerna deklarerar om fler regelbundna diskussioner med andra lärare, utöver de spontana samtal som uppkommer. Ett annat önskemål är att genom en dialog få bättre kontroll på vad som händer med vissa elever.

Diskussionsforum

Två av dem som undervisar skulle önska att ett diskussionsforum startades, där lärare från olika årskurser bollar olika händelser och problem från den dagliga verksamheten. Här skulle lärarna kunna delge varandra tips och råd om övningar och lösningar. Av diskussioner och tips tycker två av lärarna att man skulle kunna skapa ett bibliotek för att samla material angående det förebyggande arbetet. Detta för att dela uppslag och idéer med varandra, men också för att få något nytt då man lätt blir insnöad i sitt eget arbetssätt.

Fortbildning och handledning

Alla lärarna skulle på något sätt vilja ha fortbildning i det systemteoretiska tänkandet. Några önskningar kring fortbildning är att få en bättre grund att stå på genom utökat material, att få mer handledning i arbetet och att man som ny på skolan får utbildning i ett tidigt skede. Två av lärarna delar uppfattningen om att de saknar befogenheter för att kunna agera, de känner sig då frustrerade och bakbundna. Då de inte har så många rättigheter kan eleverna göra lite som de själva vill, utan att vidare konsekvenser följer. "När argumenten är slut och föräldrarna är kontaktade, är det stopp." En av lärarna säger att "jag tror att vi, mina kollegor och jag måste träna" när det gäller bemötande av äldre elever. "Det är lätt att ta på sig skyddslappar när man går över skolgården".

Manual

En utav lärarna skiljer sig från de andra lärarna genom att pedagogen sakna en manual för hur man skall gå till väga när det uppstår djupare konflikter. Speciellt anser läraren att det är viktigt när man kommer som ny. Läraren önskar mer stöttning från ledningen, bland annat då det gäller att veta sina rättigheter vid hantering av föräldrakontakter.

5.4.1 Analys av vad lärarna saknar och önskar

Studien visar att lärarna saknar en större delaktighet av föräldrarna, då de av dem önskar en ökad förståelse för deras arbetssätt, att de ska se sina barn i skolmiljö och att kommunikationen blir bättre mellan hem och skola. Föräldrarna ingår i som den utvecklingsekologiska modellen kallar, elevens mikrosystem och påverkar därmed eleven från hemmiljön. Vi tycker att idealet hade varit om hem- och skolmiljö kunde vara överens för att i slutändan hjälpa eleven i sin utveckling. Även Lpo94 beskriver vikten av att samarbeta med hemmet.

Tidigare har vi skrivit om att avsaknaden av tid och plats kan vara ett hinder för lärarna i deras arbete mot kränkande behandling, och är då också en önskan att få mer av. Även om lärarna tar hjälp och får stöttningar av varandra, så saknar de ändå regelbundna diskussioner, och då inte bara när något är akut. Formen för diskussionerna skulle kunna vara som en lärare uttrycker, ett diskussionsforum där man dels skulle kunna bolla idéer över årskurserna, dels samla ett bibliotek av material angående temat "förebyggande arbete mot kränkande

behandling”. Vidare visar studien att alla önskar mer utbildning i specifikt systemteori, för att tydligare vara eniga.

Det som resultatet visar är att lärare önskar att de kan bli bättre på att delge varandra information om vad som händer kring vissa elever, för att kunna agera på ett rättvist sätt. Av studien kommer det fram att det finns lärare på skolan som anser att de ”Det är lätt att ta på sig skyddslappar, när man går över skolgården”. Det kan vara för att de inte vågar eller vet hur de skall bemöta elever i olika åldrar. Skolan kan då använda lärarna som resurser för att undervisa varandra hur man kan förhålla sig till elever i olika åldrar. Vi anser att det är här som systemteori kan ha en öm punkt, att den inte finns några stegringar eller riktlinjer för hur man bemöter och pratar med barn på ett systemteoretiskt sätt i de olika åldrarna. Det finns inte någon typ av progression.

Ett viktigt resultat av vad lärarna saknar är avsaknaden av befogenheter när konflikter väl uppstått. Flera av lärarna känner sig här frustrerade och bakbundna i sitt arbete. De upplever att ”när argumenten är slut och föräldrarna är kontaktade är det stopp”. Detta anser vi har med lärarens arbetsmiljö att göra. Både lärare och elever har samma rättigheter, men då eleverna tar över och gör lite som de själva vill, måste lärarna ha befogenheter till att säga ifrån. Då det finns rättigheter måste det också finnas skyldigheter. Detta saknar vi i både läroplan och skolverkets riktlinjer för likabehandlingsplaner, för att inte lärarna skall bli frustrerade för en ibland ohållbar arbetssituation.

Alla är vi människor och tolkar fenomen utifrån vår bakgrund och erfarenheter. Då är det extra viktigt att vara enade under samma förhållningssätt. Systemteori är som Öqvist säger, en utmaning för våra invanda tankesätt, den djupt rotade vanan att ta oss själva som utgångspunkt för allt vad vi företar oss att göra. Skolans uppgift är att förse lärarna med tydlig information genom utbildning, så att de vet hur de kan vänja sina tankar utifrån systemteori. Studien visar att handlingsplanen stöttar lärarna i sitt dagliga arbete, då den förser dem med tanke- och handlingssättet och är som ett uppslagsverk. Detta gör att lärarna kan arbeta ungefär likadant på hela skolan. Resultatet visar ändå att lärarna saknar specifik utbildning i just systemteori, vilket igen är en ledningsfråga.

5.5 Resultat av skolans och handlingsplanens bidrag till lärarna

Handlingsplanen

Alla pedagoger vidhåller att handlingsplanen stöttar dem på olika sätt genom tänkandet, handlandet, som uppslagsverk och som en gemensam policy. En lärare säger att ”det är skönt att ha den i ryggen, om man blir ifrågasatt”. Flera pedagoger upplever att planen ger dem trygghet då alla försöker arbeta likadant i det förebyggande arbetet.

Utbildning

Alla lärare har fått någon typ av utbildning rörande konflikthantering även om det inte berört specifikt systemteori. Flertalet av pedagogerna har varit med på dessa utbildningar som bedrivits på enstaka studiedagar. Övriga kurser som vissa lärare deltagit i har varit PBS (problembaserade skolutveckling) och Lions Quest. I dagsläget anser lärarna att de inte fått någon fortbildning inom systemteori. En av lärarna uttrycker att ”man förväntas ha allt i ryggsäcken” och en annan lärare att ”det sitter i väggarna”. Pengar är en faktor som saknas från högre instans anser en utav lärarna.

Ledning och rektor

Fyra av de sex lärarna tycker sig få stöd från ledningen och rektorn på skolan, då de anser att tid för arbete prioriteras.

Kollegor och arbetslag

Alla dem som undervisar ser att den huvudsakliga stöttningen till arbetet kommer från kollegor och arbetslag. Två av lärarna anser att Trygghetsrådet är lite anonymt, men att de stöttar som kollegor.

5.5.1 Analys av skolans och handlingsplanens bidrag

Det bidrag som lärarna känner att skolan och handlingsplanen ger är en gemensam policy, ett uppslagsverk och något som ger trygghet som man kan luta sig mot. ”Det är skönt att ha den i ryggen”. Boije påpekar att ett likvärdigt förhållningssätt gentemot alla elever ingår i lärarens profession. Enligt skolverket så är det av stor vikt att det finns ett tydligt och konsekvent ställningstagande från ledningens sida, det är på detta sätt som handlingsplanen bidrar till lärarnas arbete. För att skolan skall kunna bidra med denna tydlighet krävs det utbildning vilket som vi tidigare nämnt lärarna saknar. Lärarna känner det som att ”man förväntas att ha det i ryggsäcken” och att ”det sitter i väggarna”. I ett annat avseende har några av lärarna fått utbildning, men då genom enstaka studiedagar om konflikthantering, PBS och Lions Quest. Här tycker vi att ledningen borde lägga ännu större vikt vid att alla lärare faktiskt får utbildning på kontaktskolan, för att på så sätt bli ännu mer proffsigare i sitt agerande mot kränkande behandling och mobbning.

Studien visar att ledningen och rektorn bidrar med ett gott stöd till arbetet med systemteori och kränkande behandling. Sitt engagemang visar de genom att prioritera tid för arbetet. Enligt barn- och elevskyddslagen skall rektorn eller se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling. Detta tycker vi är anmärkningsvärt då ledningen bygger hela grunden för skolan, ”är inte kaptenen med så sjunker skutan”. Rektorn visar då också att även ledningen är en del av systemet. Läroplanen säger om detta att rektorn skall ha det övergripande ansvaret för verksamheten på skolan, och då inte bara för undervisningen, utan även för skolans arbetsmiljö och kontakt med hemmet. Detta ansvar visar rektorn på kontaktskolan i sitt sätt att prioritera tid för arbete med kränkande arbete. Lärarna säger att ”När det händer saker i skolan lägger ledningen alla saker åt sidan och tar tag i konflikten, för att det är viktigt just nu. Detta ger oss andra en signal om att det är såhär vi skall göra”. Resultatet visar att alla lärarna upplever störst stöd ifrån sina kollegor.

6 DISKUSSION

I följande kapitel kommer vi att fördjupa diskussionen med utgångspunkt i resultat och analyskapitlet. Genom detta drar vi paralleller till samhället och vilka konsekvenser ett systemteoretiskt förhållningssätt kan ha för lärare, elever och skolor. Här kommer vi även att redogöra för vidare tankar kring ämnet, som kan leda till framtida forskning. Slutligen knyter vi samman hela arbetet i en slutsats.

6.1 Konsekvenser för kontaktskolan, elever och läraryrket

Kommunikation genom systemteori har följder för kontaktskolan som en helhet, som författarna till det tidigare skrivna examensarbetet uttrycker det, *Alla blir vinnare!* Följderna för lärarna på skolan av att ha ett gemensamt förhållningssätt, är att de är enade i både teori och praktik, i tänkande och handling. Genom kommunikation, bolla olika problem vid elevvårdskonferenser och arbetsplatsträffar, även genom att ge varandra stöttning vid problem, men också genom tips och råd för att inte köra fast i arbete. Ett enat förhållningssätt bidrar till ett yrkesspråk som stöd för lärarnas profession. Tillsammans tar de ansvar för eleverna på skolan genom att alltid gå in och stoppa kränkningar på ett tidigt stadium.

Följderna av ett systemteoretiskt förhållningssätt för eleverna är att de blir sedda och tagna på allvar av lärarna på skolan. De får möjlighet att förklara sig om något skulle gå snett. Deras upplevelser värderas som något viktigt och accepteras. Berörda parter och lärare försöker tillsammans lyfta konflikter, ventilera dem och hitta en positiv lösning. Genom det förebyggande arbetet med ringsamtal som ett verktyg, utvecklas eleverna till personer som vågar tala inför en grupp om sina åsikter. Samtidigt lär sig eleven att alla inte tycker och tänker likadant och på sätt skapas acceptans, respekt och solidaritet. Vidare lär sig eleverna att själva ta tag i konflikter, genom att stoppa det innan det tar för stora proportioner. Ordspråket att vända andra sidan till kanske inte alltid är det rätta, att konfrontera problemet och uttrycka sin egen upplevelse är kanske en annan väg att gå. Att säga ifrån när man känner sig kränkt kanske kan låta enkelt, som sunt förnuft. Men går man i högstadiet och vill smälta in är det då annat som styr, då krävs det mod och stöttning för att våga säga stopp eller gå in och bryta mellan andra parter. Det är där lärare och elever kan komma in som stöttepelare för att personen skall våga. När man väl vågat säga till och löst problemet, "när korten ligger på bordet" kan gott klimat släppas fram. Följden blir då ett gott och trevligt klassrumsklimat med trygga elever som mår bra av att vara i skolan. Ingen skall behöva känna sig kränkt eller utsatt.

Vidare blir konsekvensen av arbetssättet för skolan, en samlad yrkeskår av lärare med ett gemensamt mål. Mår eleverna bra kan lärarna lägga sin energi på att undervisa i sina ämnen på ett lättare sätt. Eleverna och lärarna är delar av skolans system. Fungerar inte dessa system blir konsekvenserna som vi börjar skriva om i detta examensarbete, att skolor får stänga på grund av våld och hot, lärare kämpar ensamma kanske i blindo utan att komma någonstans. Arbetsmiljön för både elever och lärare blir helt enkelt inte hållbar.

Kontaktskolans handlingsplan som är väl utformad kan se proffsig ut utåt sett. Men då vi hört vad våra respondenter sagt, då de är väl insatta i den, att den ser även proffsig ut inåt. Därmed kan den även vara ett gott föredöme för såväl skolverkets granskning, som för elever vars föräldrar väljer vilken skola de skall gå i. På längre sikt kan handlingsplanen och lärarnas

arbete bidra till att förhållningssättet sprids till andra skolor, genom goda lovord och dess goda rykte.

Genom studien har vi kommit fram till flera företeelser som lärarna saknar, bland annat fortbildning, fler regelbundna diskussioner, bättre föräldramedverkan och tid. Skolan behöver ta större ansvar för att lärarna blir försedda med information så att de slippa ta reda på saker på egen väg, gällande förhållningssättet. Dessa kan ses som negativa i dess enkla bemärkelse, men ger kontaktskolor och andra skolor som arbetar på liknande sätt en fingervisning inom vilka områden arbetet mot kränkande behandling kan förbättras ytterligare.

Konsekvensen av resultatet blir för oss kommande lärare är en fördjupad påverkan av ett tankesätt som kan hjälpa oss i vår kommande yrkesroll. Detta i form av ett, som vi ser gott bemötande och goda verktyg till att hantera kränkande behandling.

6.2 Framtida forskning

Under tiden då vi skrivit examensarbetet har andra funderingar på forskningsteman väckts. Ett utav dem är hur man skulle kunna undersöka skolor som arbetar med systemteoretiskt förhållningssätt utifrån samma sociala status som kontaktskolans, kontra de som inte arbetar utifrån detta förhållningssätt. Detta för att se om man kan påvisa att förhållningssättet exempelvis leder till färre anmälningar mot kränkande behandling.

Ett andra intressant tema är att undersöka elevernas psykosociala välmående. Detta i och med massmedias uppmärksamhet på att fler och fler barn och ungdomar idag mår psykiskt dåligt. Även här skulle man kunna undersöka om det skiljer sig mellan olika skolor, med eller utan systemteori.

Vidare hade man kunnat undersöka hur ramar av en modell eller förhållningssätt påverkar lärares arbetssituation när det gäller såväl utbrändhet som känsla av professionell yrkespersonlighet.

En annan intressant undersökning, som skulle kunna kopplas till vårt examensarbete, skulle kunna vara att ta ett elevperspektiv. Detta för att få en ännu vidare förståelse av vilken påverkan systemteori har i skolan.

Ännu en fundering till ett forskningsarbete kan vara om ett systemteoretiskt förhållningssätt verkligen inverkar på klassrumsklimatet.

6.3 Slutsats

Genom vad vi kommit fram till i vår studie kan man sammanfatta arbetet med ett systemteoretiskt förhållningssätt utifrån fem hörnstenar vilka är kommunikation, bemötande, beteende, samarbete och agerande. Alla dessa innefattar olika saker som stöttar lärarna i deras arbete mot kränkande behandling. Kommunikation som är mest centralt, användes vid alla typer av möten och kan kopplas samman med ett sociokulturellt perspektiv. I det förebyggande arbetet mot kränkande behandling, använder lärarna genom ett systemteoretiskt förhållningssätt ringsamtal som en mall för att lyfta olika typer av teman i klasserna. Både bemötande, beteende, samarbete och agerande bidrar i ett systemteoretiskt förhållningssätt till

vilken elevsyn pedagogerna har. Genom att uppmärksamma och ge eleverna en chans till att förklara när olika situationer uppstår, att rota tankesättet om att man talar med varandra och inte om, och att man inte utser någon förövare eller offer, förändras synen på eleverna till individer man tror gott om. Då lärarna har en gemensam policy bidrar det till att alla tar ansvar för skolas elever, vilket ger en trygghet.

I lärarnas agerande ingår de hörnstenar som vi tidigare nämnt, på olika sätt, både genom klassrumssituationer, i samtal med elever, som lärare på skolan och som kollega. Genom studien har vi också fått fram faktorer som lärarna saknar, vilket synliggör hur kontaktskolans arbete mot kränkande behandling och mobbning kan förbättras ytterligare. En av dessa faktorer är mer utbildning inom specifikt systemteori. En annan är att få fler regelbundna tillfällen till diskussion och bollande av idéer. Vidare uttrycks önskan av en idébank om hur man kan arbeta förebyggande genom att exempelvis skapa ett bibliotek med samlat material.

Varför vi valt att kalla vårt examensarbete för "Framtidsskolan X", är för att vi hoppas att det systemteoretiska förhållningssättet kommer att bli den nya trenden inom skolvärden att använda sig av. I början av vårt examensarbete tog vi upp att skolor var tvungna att stänga på grund av hot och våld. Vidare menade en lärare som arbetade på skolan att en stor del av skulden låg i att skolan saknade ett gemensamt förhållningssätt. Som blivande lärare hoppas vi därför på en framtida skola som vågar utveckla och säga ifrån, Framtidsskolan X.

Referenslista

Forskningsrapporter:

Ahlin, L. Ardefelt, A. och Sundström L. (2005). *Alla blir vinnare!* Göteborgs universitet.
Rapportnr: ht05 2611-047

Litteratur:

Andersson, Inga. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS förlag.
Barnombudsmannen. (2002). *Blunda inte för mobbningen!* Stockholm: Förlagshuset Gothia.
Colnerud, G & Granström, K. (2002). *Respekt för läraryrket*. Stockholm: HLS förlag.
Dysthe, Olga. (2001). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
Dysthe, Olga. (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
Gilje, N & Grime, H. (2004). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos. 9:e utgåvan.
Gunnarsson, Bernt. (1999). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur.
Idar, M. Holme, B & Krohn, S. (1991). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
Lantz, Annika. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
Larsson, Staffan. (1986). *Kvalitativ analys*. Lund: Studentlitteratur.
Lundahl, C & Öqvist, O. (2002). *Idén om en helhet*. Lund: studentlitteratur.
Lärarens handbok. (2002). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, LPO94*. Stockholm: Lärarförbundet.
Merriam Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
Svenska språknämnden. (2000). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber.
Thors Hugosson, C. (2005). *Värdera och utvärdera*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
Öquist, Oscar. (2003). *Systemteori i praktiken*. Stockholm: Förlagshuset Gothia och Oscar Öquist.

Muntliga källor:

Boije, Anna. (070514). Göteborg.
Gustavsson, Åsa. (070420). Göteborgs Stad: Biskopsgården

Tidskrifter:

Nyström, Ulf. (070423). *Skolministern och lärarfacket oense om hur mobbning ska bekämpas*. Göteborgsposten.
Åberg, Lars. (070311). *Skolans segregation är samhällets*. Göteborgsposten.

World wide web:

Anna Boije. (1999). Lärakademier. Hämtat från:
[http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/\\$FILE/Bilaga_C.doc](http://www.larakademier.nu/web/larakademier.nsf/Documents/00466567/$FILE/Bilaga_C.doc)

Göteborgs universitet. (2007). Sökmotor. Hämtat från:
<http://webbgunda.ub.gu.se/cgi-bin/chameleon>

Halmstad Högskola. (2007). Sökmotor. Hämtat från:
<http://bibwebb.hh.se/sv/katalog/simple.lasso>

Nationalencyklopedins ordbok. (2007). Nätupplaga. Hämtat från:
www.ne.se

Skolverket. (2007). *Riktlinjer för likabehandling*. Hämtat från
http://www.skolverket.se/content/1/c4/65/63/Riktlinjer_BESK.pdf

Stiftelsen Friends. (2007). Antimobbningsprogram. Hämtat från:
www.friends.se

Svensk författningssamling. (2006). *Lag 2006:67*. Hämtat från:
<http://62.95.69.3/SFSdoc/06/060067.PDF>

Sökmotor (2007) Sökmotor. Hämtat från:
www.google.se

Tjänstemannaförbundet. (2007). Hemsida. Hämtat från:
www.htf.se

Bilaga 1

Handlingsplan för en positiv psykosocial miljö för elever och personal Januari 2006 – januari 2007

I linje med kontaktskolans pedagogiska program, och för att säkerställa att eleverna känner sig trygga, ska vi motarbeta alla kränkande handlingar och våld. Gäller beteende mellan elever, elev - vuxen samt vuxen - vuxen.

I detta arbete är samarbete och kommunikation med föräldrar viktigt.

I denna handlingsplan beskrivs det förhållningssätt som vi agerar utifrån, det förebyggande arbetet som sker, samt vilken arbetsgång vi har om det uppkommer situationer där personer känner sig utsatta.

Programförklaring

På kontaktskolan utgår vi ifrån ett systemteoretiskt förhållningssätt.

Detta betyder att vi medvetet agerar utifrån följande sätt:

- Vi lever alla i sammanhang där vi påverkar och påverkas av varandra. Att allt som sker, sker i samspel mellan människor. Exempelvis inom skolan, familjen och på arbetsplatsen.
- Vi talar *med* och inte *om* varandra. Vi betonar också människors resurser och möjligheter att skapa nya konstruktiva sammanhang snarare än att fokusera på problemområden.
- Vi är allas skola, vi stödjer alla. Det är *beteenden* vi vill befrämja eller motverka, inte *personer*.
- Vi vill stävja otillåtna beteenden, men vi stöttar personerna/de inblandade.

Skolan har till uppgift att fostra elever enligt de normer och värden som står skrivna i skolans styrdokument.

STYRDOKUMENT

Lpo 94

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.

Skolan skall befrämja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.

Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten.

Ingen i skolan skall utsättas för mobbning.

Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

SKOLLAGEN

2 § Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar i skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

LIKABEHANDLINGSLAGEN

1 § Denna lag har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter, samt att motverka diskriminering p.g.a. kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har också till ändamål att motverka all annan kränkande behandling.

AFS (Arbetarskyddsstyrelsens författningssamling)

” Arbetstagare som utsatts för kränkande särbehandling skall snabbt få hjälp eller stöd. Arbetsgivaren skall ha särskilda rutiner för detta.”(Med arbetstagare avses här elever samt all personal) 1993:17 6§

”...det är viktigt att varje arbetstagare är medveten om sin egen möjlighet och skyldighet att medverka till ett gott klimat på arbetsplatsen.” 1993: 17 5§

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

” Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap” (Artikel 1)

BROTTSBALKEN

Strafflagarna i brottsbalken gäller även i skolan .Det finns dock ingen laglig skyldighet att göra en polisanmälan. En polisanmälan ersätter inte anmälningsskyldigheten enl. socialtjänstlagen. I brottsbalken finns inte mobbning eller kränkande behandling som särskilda begrepp. Där används istället följande brottsrubriceringar:

- * misshandel
- * olaga hot
- * olaga tvång
- * ofredande
- * trakasserier
- * förtal/ förolämpning
- * sexuellt ofredande
- * hets mot folkgrupp

SOCIALTJÄNSTLAGEN

Verksamheter som berör barn och ungdom är skyldiga att göra anmälan till socialtjänsten enl. 14 kap. 1 § socialtjänstlagen(2001:453). Enligt denna bestämmelse är både skolmyndigheten och alla anställda hos myndigheten, d.v.s. personal i förskoleverksamhet, skolbarnomsorg och skola ,skyldiga att ” genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd”.

VAD ÄR KRÄNKANDE BEHANDLING?

Gemensamt för all kränkande behandling är att någon eller några kränker principen om alla människors lika värde. Kränkningar är ett uttryck för makt och förtryck.

Kränkningar kan utföras av en eller flera personer och riktas mot en eller flera.

Kränkande behandlingar kan äga rum i alla miljöer – när som helst. En kränkning kan äga rum vid enstaka tillfällen eller vara systematisk och återkommande. Kränkningar utförs av och drabbar såväl barn och ungdomar som vuxna. En viktig utgångspunkt är att den som uppger att han eller hon blivit kränkt, alltid måste tas på allvar.

SKOLVERKETS ALLMÄNNA RÅD OCH KOMMENTARER FÖR ARBETET MOT ALLA FORMER AV KRÄNKANDE BEHANDLING

Kränkningarna kan vara

- fysiska (t.ex. att bli utsatt för slag och sparkar)
- verbala (t.ex. att bli hotad eller bli kallad hora, bög eller andra tillmälen)
- psykosociala (t.ex. att bli utsatt för utfrysning, ryktesspridning)
- text- och bildburna (t.ex. klotter, brev och lappar, e-post, sms och mms)

Mobbning förutsätter att den som utsätts kränks vid upprepade tillfällen, vilket skiljer mobbning från andra former av kränkande behandling. Vidare råder en obalans i makt mellan den som mobbar och den som utsätts för mobbning.

Diskriminering är ett övergripande begrepp för negativ och därmed kränkande behandling av individer eller grupper utifrån olika grunder såsom kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller något funktionshinder. Diskriminering används också som begrepp i fall där samhällsinstitutioner genom t.ex. sina strukturer och arbetssätt upplevs som kränkande.

Sexuella trakasserier avser kränkningar grundade på kön eller som anspelar på sexualitet. *Rasism* bygger på föreställningen om den egna folkgruppens överlägsenhet utifrån uppfattningen om att det finns biologiska skillnader mellan folkgrupper. Mot bakgrund av en

sådan uppfattning ses vissa folkgrupper som mindre värda och därmed legitima att förtrycka, utnyttja eller kontrollera.

Främlingsfientlighet avser motvilja mot grupper som definieras genom fysiska, kulturella/etniska eller beteendemässiga karakteristiska.

Homofobi avser motvilja mot eller förakt för homo -eller bisexualitet och homo –eller bisexuella personer.

Beskrivning av det förebyggande arbetet:

För att minimera att det uppkommer situationer där personer kan känna sig utsatta, arbetar vi medvetet med förebyggande arbete utifrån programförklaringen. *Det vi speciellt vill lyfta är följande:*

- I varje uppkommen situation är alla elever allas ansvar.
- Alla pedagoger får kunskap om varför och hur man för samtal genom fortbildning och handledning.
- Det är pedagogernas ansvar att träna eleverna i hur vi samtalar och bemöter varandra, samt se till att alla blir sedda och hörda.
- Vi har gemensamhetsskapande aktiviteter såsom kontaktskolans dag, uppstartsdagar i de olika arbetslagen, viss fadderverksamhet och FN-dagen, där vi med utgångspunkt från barnkonventionen uppmärksammar barns lika värde och rättigheter.
- Vid läsårets början synliggör vi skolans trivselregler.
- I klasserna jobbar vi på olika sätt, t.ex. hemlig kompis, massage, veckans ros, drama och samarbetsövningar, ringsamtal och mentorsamtal.
- Vi låter aldrig eleverna välja lag eller grupp själva vid lärarledd undervisning
- Eleverna får inte dela ut inbjudningskort i klassen till fester dit alla inte är bjudna.
- Vi har vuxen tillsyn vid varje rasttillfälle, där vi även stoppar skojbråk.

Åtgärder

Beroende på kränkningens art och omfattning finns olika handlingsalternativ

- Vi stoppar omgående kränkande behandling
- Vi ser till att ett möte med alla inblandade äger rum, så att allas röst/upplevelse får komma fram.

- Vi dokumenterar överenskomna avtal för att kunna informera och göra personal, elever och föräldrar delaktiga samt för att kunna följa upp slutna avtal.
- Vid uppföljningssamtalet använder vi oss av samma tillvägagångssätt för att ta reda på om slutna avtal fungerat som bestämt.
- Rektor kallar till klasskonferenser varje termin. Då informeras rektor om klassens utveckling.
- Vid allvarigare kränkningar tar elevvårdsteamet över ansvaret för ärendet. Det fattar beslut om eventuell anmälan till socialtjänst och polis.
- Vi anmälda kränkningar då vuxna är inblandade kallar rektor berörda till samtal.

Förankring hos personal, elever och föräldrar.

Skolledningen ansvarar för att hålla det systemteoretiska tänkandet vid liv genom utbildning och handledning av personalen samt att informera ny personal.

Resursteamet hålls informerat när det gäller arbetslagens arbete mot kränkande behandling. Teamet informerar om handlingsplanen för föräldrar i förskolan, åk 4 och åk 7 vid första föräldramötet.

Alla föräldrar informeras om handlingsplanen av klassföreståndaren vid första föräldramötet varje läsår.

Teamet kan vid behov vara ett stöd vid samtal samt ett bollplank.

Varje år skickas även ett häfte ut till hemmen. Häftet innehåller bl.a. skolans regler, aktuella telefonnummer och en förkortad version av skolans handlingsplan för en positiv psykosocial miljö.

Information och arbetsplaner finns på skolans hemsida.

Personalen skall ges möjlighet att kontinuerligt följa upp, utvärdera och utveckla arbetet med arbetsplanen.

Vid varje hösttermins början informeras eleverna om skolans nolltolerans och innehållet i handlingsplanen.

Det är viktigt att personal, elever och föräldrar informerar varandra om eventuella kränkningar på skolan.

Ringsamtal

Regler och ramar

Presentera deltagare

Klargörande av

- roller
- tillvägagångssätt
- syfte och mål
- lagar och regler

Angivande av tidsramar

Upplevelser

Klargörande av upplevelser

Allas röst blir hörd

- alla har rätt till sin upplevelse
- det finns ingen sanning
- förklara utan att kränka
- fokusera på upplevelsen
- "Jag upplevde att ..."

Alla ska känna sig trygga

Sammanfattning

Önskningar

Hur vill vi att det ska vara?

Vilken hjälp önskas eller
behövs för att det ska bli
verklighet?

Allas röst blir hörd

- "Jag skulle önska att du.."

Sammanfattning

Avtal

Överenskommelse om avtal

Anteckningar förs

Förankring av avtalen

Avslutning

Förfrågan om alla känner sig
hörda. Tid och plats för
uppföljningsmöte bestäms.

Samtalsledare

(Biträdande
samtalsledare))

Uppföljning

Utvärdering avtalen

Allas röst blir hörd

Klargörande om nya
händelser har inträffat

Nya avtal sluts

Sammanfattning

Bilaga 3

Intervjuguide till lärarna

1. På vilket sätt tycker lärarna att det systemteoretiska tänkandet stöttar dem i sitt dagliga arbete att förhindra kränkningar och mobbning?

- Vad innebär systemteori för dig?
- Vad är bra med att arbeta på detta sätt?
- På vilket sätt tycker du att handlingsplanen ger dig stöttning i ditt arbete mot kränkande behandling?
- På vilket sätt tycker du att handlingsplanen ger dig stöttning i ditt arbete mot kränkande behandling?
- Hur mycket tid lägger du ner på ditt förebyggande arbete mot kränkande behandling?
- Finns det några hinder/svårigheter för att du skall kunna utföra arbetet på ett tillfredställande sätt?
- Hur integrerar du föräldrarna i ditt förebyggande arbete?
- Om du hade varit en idealsituation, på vilket sätt skulle du vilja att samarbetet med föräldrarna skulle se ut?

2. Hur arbetar lärarna i praktiken för att förebygga kränkande behandling?

- Vad gör du för att förebygga kränkningar och mobbning i ditt dagliga arbete? Något du skulle kunna göra bättre?
- Vad tycker du är viktigt i bemötande av elever utifrån ett systemteoretiskt tänk?
- Hur agerar du när du väl ser att någon blir kränkt?
- Vilka verktyg behöver du för att kunna genomföra ditt arbete mot kränkande behandling på ett fullgott sätt? Är det något du saknar?
- Vad tror du att ditt förebyggande arbete har för inverkan på eleverna långsiktigt?
- Vad tror du att ditt förebyggande arbete har för inverkan på eleverna kortsiktigt?

3. Vad kan skolan/handlingsplanen bidra med för att lärarna skall känna sig ännu mer professionella i sitt arbete mot kränkande behandling?

- Hur mycket utbildning har du fått om vad det innebär att ha ett systemteoretiskt förhållningssätt? Har du fått några praktiska verktyg, vilka?
- Hade du velat ha eller behövt mer utbildning?
- Vad får du i dagsläget för kompetensutbildning rörande arbetet att förebygga mobbning och kränkande behandling?
- Får du tips och råd av dina kollegor/arbetslag i arbetet mot kränkande behandling? På vilket sätt?
- Känner du uppmuntring och stöttning av skolan, rektorn och trygghetsrådet? Varför inte/Hur?
- Vilka hjälpmedel ger skolan och handlingsplanen för att du ska känna dig trygg i din roll i arbetet att motverka kränkningar?